

VZGOJA ČUSTVA IN VOLJE.

Pri občnem zboru Učiteljskega društva za šol. okraj Kranj dne 13. junija 1912. Predaval profesor Makso Pirnat.¹

Le tisto omiko jaz štejem za pravo,
 Ki voljo zadeva, srce in glavo,
 Vse troje! *S. Gregorčič.*

Lep jesenski dan. Po vrtovih se šibi drevje pod okusnim sadjem, na travnikih suše dehtečo otavo, ponekod pa so jo že spravili in bledivišnjevji jesenski podleseki je pognal po pokošeni senožeti. Po nekaterih njivah dozoreva ajda, po drugih pa reže kmetič brazdo za brazdo in seje ozimino. Lastovke so že odpule na jug, tiste ptice pa, ki ostanejo pri nas, so židane volje in pojo, ker imajo hrane v izobilju. Čisto nebo se pné nad vasjo, v čistih obrisih se dvigujejo vrhovi bližnjega hribovja in v jasnih črtah kipe tam v daljavi proti višavam temena ponosnih planin. Tako blizu se nam zde ta temena, da bi človek kar z roko posegel po njih.

Prijazna hiša ob robu vasi, ki je bila stala skoro dolga dva meseca prazna in tiha, je danes oživela. Začelo se je novo šolsko leto in sobo je napolnila nadebudna mladina. Poglejmo v prvi razred! Stopimo kar za učiteljem v sobo. Svečanostni mir vlada v šolskem prostoru. Noben otrok se ne gane, komaj da trené z očesom. V mladih srčecih jim je tako nekam tesno in nekaka bojazen obvladuje njihove nedolžne duše. Pa le za trenutek. Učitelj vstane izza mize, kamor je vpisal svoje stvari, poniža se z vzvišanega prostora doli v razred med učence, med mladino, pa jih prijazno nagovori, kakor oče, in jim pove, kaj in kako se bodo učili in še toliko drugega lepega. Led je prebit. Ljubeča beseda najde pot do nežnih src, iz katerih so že izginili vsa bojazen in tesnoba, ves strah in

¹ Viri: Elsenhans Th. Dr. Psychologie u. Logik. Str. 33—61.

Loos Jos. Dr. Enzyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde. I. del (494—497), II. del (1008—1013.)

Seyfert Richard. Schulpraxis. Str. 55—58.

nemir. Kako prijazen mož je učenik! Hudomušneži pa so ga v svoji ne-spameti naslikali kot nekako strašilo. Kako po domače se pomenjkuje z mladino.

Tako si ugladi učitelj svojo pot in potem mirno prične z delom — s poukom. Vzvišen, pa tudi vesel je njegov posel. Te mlade duše so kakor skrbno zrahljana njiva tam zunaj, ki komaj čaka, da sprejme v svoje brazde seme, ki ga bo z vso ljubeznijo negovala in varovala, da bo kalilo in raslo, dozorelo in rodilo sad; kakor deviška drevesca so te mlade duše in ta drevesca že težko in željno pričakujejo, da jih pocepi in požlahtni večša vrtnarjeva roka, in učitelj seje in sadi, goji in priliva, neguje in vzgaja. Pa dobro ve, da ni njegova naloga samo, da razvija otroku razum, da uči otroka točno brati, lepo pisati, hitro računati. Njegov poklic sega dalje. Nobene prilike ne prezre, da ne bi skušal blagodejno vplivati na otrokovo čustvo in na njegovo voljo. In prav to vplivanje na čustvo in voljo tvori jedro vzgoje.

1.

Čustvo je med duševnimi funkcijami najbrže najprvotnejše. Le opazuj novorojenčka! Ne more še jasno reagirati na svetlobne in glasovne mike, a na njegovem obrazu moremo že spoznati nekak izraz notranjega veselja ali notranje nevolje. Lahko torej rečemo, da baš čustvo najpreje pokaže, da se vzbuja naša duša. Čustvo se giblje med veseljem in neveseljem; in prav to veselje in neveselje je prvi odgovor otrokov na množico mikov, ki vplivajo nanj od vseh strani. Kolikor bolj odraščá otrok, tembolj se razvijajo njegova čustva, vedno več jih je, vedno bolj raznovrstna in določna postajajo. Čustva spremljajo človekove občutke, njegove predstave in sodbe, družijo se z akti (pojavi) volje. Polagoma se čustva razvijajo v bogato duševno življenje.

Bistvo čustva, pa tudi razne vrste čustev najboljše spoznamo, ako se nekoliko poglobimo v otrokovo duševno življenje.

Otrok sliši ubrano petje ali dovršeno igranje na to ali ono glasbilo. Kako dobro dé to njegovemu ušesu, razveseli se; nasproti ga pa neubrani glasovi, krik, vpitje neprijetno dirnejo. Pogled na lep zelen travnik ga veseli, kričeče barve ga ozlovoljijo. Vonj nežne cvetke mu prija, z nevoljo se obrne proč od predmeta, ki širi okrog sebe neprijeten duh. Kako rad seže po sladkem sadu, a brani se tega, o čemer se je prepričal, da ima grenak okus. Sluh, vid, vonj in okus spremljajo gotova čustva. Pa idimo dalje! Zdravemu otroku se bere z obraza žareče veselje — z udrtih potez bolnega otroka čitaš žalost. Tako vidimo sploh na vsej zunanosti na prvi pogled, ali je slabe ali dobre volje, bodisi že iz kateregakoli vzroka.

Kar torej otrok občuti ali zaznava, to vzbuja v njem čustva, ki jih imenujemo prvotna.

Opazujemo otroka še naprej in tako pridemo do nove vrste čustev.

Oče je ubil na njivi kačo, prinesel jo na palici domov in povedal otrokom, da ima ta žival hud strup, katerega spusti v rano tistemu, ki ga je ugriznila (pičila); ta strup more človeka celo umoriti. Otrok s strahom in bojaznijo ogleduje nevarno žival, nekaka nevolja, jeza, da, sovraštvo se mu vzbudi do nje. In če pozneje naleti na kačo, da, če sliši imenovati njeno ime, se ga zopet nehote loti strah pred kačo, poloti nevolja in sovraštvo do nje. In podobno čustvo strahu, bojazni, nevolje in sovraštva občuti proti vsem onim predmetom, o katerih je zvedel ali se morda sam prepričal, da so škodljivi.

V vasi, ki leži v ravnini ob reki, je nastala povodenj in spravila imetje in življenje vaščanov v nevarnost. Otrok, ki je enkrat doživel tako povodenj, bo s skrbjo opazoval, kako recimo po dolgem, neprestanem deževju narašča in narašča vaški potok, navdala ga bo tesnoba, polastil se ga bo nemir. Bolest mu bo napolnila dušo, ako se bo zopet razlil potok čez bregove in vdrl v hiše in poplavlil vrtove, travnike in polja. Kako prijetno pa bo pomirjen, ako deževje preneha in preteča voda v potoku zopet upade. Otrok ve, da je povodenj škodljiv pojav v naravi, da je uničujoč, poguben dogodek, zato bo vsak enako škodljiv dogodek vzbudil v njem čustvo skrbi, tesnobe, nemira, bolesti (ako preteč dogodek nastopi) — olajšanja ali pomirjenja (ako ne nastopi).

Kako blagodejno pa vpliva na otroka vse to, o čemur mu je znano, da mu koristi, da je v njegov prid. Otrok n. pr. kmalu spozna, da je mati njegova največja prijateljica in dobrotnica. V mladi njegovi duši vzkali čustvo hvaležnosti do matere, do staršev sploh; čustvu hvaležnosti se kmalu pridruži čustvo spoštovanja in iskrene vdanosti. Koliko srečnih čustev vzbudi v otrokovi duši vesel dogodek. Oče je odšel v Ameriko; tam si je prislužil lepo svoto denarja, pa je sporočil družini, ki je ostala doma, da se ta in ta dan vrne in da naj ga tu in tu pričakujejo. Z nezirečnim veseljem pričakuje družinica, zlasti mali otroci, določenega dne, pollašča se jih že kar nekaka nepotrpežljivost. In nepopisno veselje, brezmejna radost objame dušo mlademu sinčku, ko se po dolgem času zopet oklene ljubega očeta okrog vratu! A kako razočaranje, kaka brezupna žalost bi zavladata v mladem srcu, ako bi mesto težko pričakovanega očeta prišlo žalostno poročilo, da je oče ponesrečil na potu in ga njegovi več videli ne bodo.

Predmeti in dogodki, ki so otroku v korist, mu napolnijo dušo z mnogovrstnimi prijetnimi čustvi, od čustva hvaležnosti, spoštovanja, naklonjenosti, veselega pričakovanja, nepotrpežljivosti pa do čustva brezmejnega veselja in navdušenja, oziroma bridkega razočaranja.

Čustva, katera povzročajo škodljivi in koristni predmeti in dogodki, imajo svoj izvir v zunanosti. A tudi iz človekovega organizma samega

se porajajo mnogotera čustva. Človekova duša, pa tudi njegovo telo, hočeta pokazati, da se gibljeta, da delujeta. To stremljenje po delavnosti telesa in duše opazimo že pri otroku. Otrok nima miru ne obstanka; rad bi pokazal, da tudi nekaj zna, rad bi delal. Zato skuša posnemati odrasle. Otroci na kmetih n. pr. že v nežni dobi kažejo nagnenje, zanimanje do raznih kmečkih opravil, pa hočejo kositi, mlatiti, voziti. In kaka sreča zanje, ako se jim posreči malo delo, nasprotno kolika žalost, ako se jim poskus izjalovi. Pri takih poskusih jih navda čustvo uspeha ali čustvo neuspeha.

Otrok že tudi kmalu razločuje med lepimi in nelepimi stvarmi in zato ima že tudi nekako podlago za estetična čustva. Prav tako otrok zgodaj spozna, da je član družine. Kako srečnega se počuti v krogu ljubih domačih! In če zadene katerega izmed domačih ta ali ona nezgoda, se mu zdi, kakor bi bil prizadet tudi on; če so pa srečni in zadovoljni drugi domači, je vesel tudi on. To se pravi: otrok že sočustuje z drugimi. Tudi nravna čustva se zgodaj javljajo pri otroku, morda, ako se starši že doma pri vsaki priliki trudijo, da skušajo otroka vneti za vse dobro in ga odvrniti od slabega. In da v otroku, ki doma pogosto čuje pogovor o lastnem narodu in o njega sreči ali nesreči, — kmalu požene svoje kali rodoljubno čustvo, to je jasna stvar.

Ko pride otrok v šolo, je njegovo čustveno življenje že precej razvito. Učiteljeva stvar pa je, da ne zanemarja čustvene strani pri svojih učencih, marveč, da ji posveča vso pazljivost in vso skrb. Ni ga predmeta, pri katerem ne bi učitelj mogel vplivati na čustva svojih učencev. Ves pouk, nastop, vse ravnanje pravega učitelja je tako, da vzbudi v otrokih zanimanje in ljubezen do njega. Otroci potem kmalu spoznajo, da je učitelj njihov prijatelj. Pot v šolo jim je lahka, zaželjena; bivanje v šoli je zanje sreča in veselje. Mlade duše se oklenejo učitelja z iskreno hvaležnostjo, z resničnim spoštovanjem; navdaja jih do njega posebna vdanost, naklonjenost, ki je učitelju najlepše plačilo pa tudi najboljše izpričevalo in priznanje. In če je učitelj dosegel to, je doseženo vse in uspeh njegovega pouka in njegove vzgoje je zagotovljen! Takega učitelja tudi ni treba mnogo učiti in opozarjati kje in kako naj nadalje vpliva na čustva otrok. Naravoslovni pouk mu nudi bogato priliko, da bodi v otrokih veselje do narave, do petja ptic, do vonja in barv cvetic, kar vse tako ugodno deluje na čustva in donaša človeku mnogo neizkaljene sreče in nedolžnega veselja.

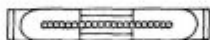
Lepoto najde človek v naravi, najde jo pa tudi v tem, kar je plod njegovega duha in srca. Mična pesmica! Kako zna pri njenem obravnavanju vnet učitelj navdušiti učence za lepoto, ki odseva iz pesnikovih besed, ki so privrele iz globokega, čistega vrelca njegove duše. V berilih in pesmih najde učitelj premnogo vzpodbude, da budi v učencih spošto-

vanje do staršev, ljubezen do domovine in do naroda, plemenito sočutje do srečnih in bednih; pa ve vmes tudi vplesti resno besedo, s katero goji нравna čustva. Razen tega se vestno potrudi, da kolikor mogoče obogati otrokovo znanje, da ga uči prav presojati razne predmete in dogodke in po njih modro urediti svoja čustva. Zakaj čustva, ki imajo svoj vir v zunanjem svetu, se ravnaajo po dozdevnih lastnostih raznih objektov, to je po lastnostih, katere jim pripisujemo mi sami.

Seveda je treba glede vzgoje čustev hoditi pravo pot. Tudi tukaj je srednja pot najboljša pot. Otroka, ki je preveč čustven že sam po sebi, treba modro brzdati; otroku pa, ki je čustveno otopel in mrtev, s previdnim postopanjem dramiti in skušati vzbuditi njegovo čustveno stran.

Previden učitelj torej pametno vzgaja v svojih učencih razna čustva, katerih kal so seveda že prinesli s sabo. Če ta ali oni učenec ne more obvladati svojih čustev, to mirnega učitelja ne spravi iz ravnotežja: ena beseda, en pogled, pa bo vse v redu. Saj vemo, da je mladina živahna, to je njena prednost. In srečne se smemo šteti, da nekaj te živahnosti preide tudi na nas! Vsaj želeli bi bilo, da učitelj ni mrtev in nedostopen. za mladostno živahnost!

(Konec prih.)

PAV. FLERË.

JENSEN-LANSZUS: STARO IN NOVO SPISJE.

O knjigi kot taki govorim na drugem mestu v današnji številki. Le eno obtožbo proti staremu in novemu spisju pokažem tu, en udarec na vse to. Huda je obtožba, težak je udarec. Velja predvsem Nemcem, saj govori o nemškem spisovnem pouku, o nemškem jeziku. Pa z vso pravico kesajočega se srca ga sprejemamo tudi mi; čitajmo namesto „nemški“, „slovenski“, čitajmo namesto „Goethe“, „Prešeren“, „Trdina“ ali „Levstik“ in čutili bomo prav našo domačo mizerijo! obtožbo nad našim spisovnim poukom, udarec v naše šolske razmere. Ne pretiravam — ne ponižujem — kakor povesod, smo vršili mi svojo dolžnost; kakor povesod, smo si nabrali mi svojih neuspehov. Milje, ki ga bičata Jensen in Lanszus, je isti od Balta do Adrije, ker vsepovesod vlada duh nemške motodike, nemške didaktike — nemške protinaravnosti, nemške domišljavosti.

No, o Nemcih, ne o nas govori predstoječi prevod iz knjige „Unser Schulaufsatz, ein verkappter Schundliterat“, v zadnjih 100 letih govori in o nazadujočem napredku v njih.

V nepotrebnost razmišljanje o njem prevajam te vrste . . .

I.

Če se ozremo po uspehih, ki jih je pokazala obravnavna spisja do danes, opustimo pri tej bilanci lahko vratolomno sodbo reformerjev ter se oziramo lahko na izpričevala v časti osivelih šolnikov, ki resignirano konstatirajo, da vzlic vsej rafiniranosti napredujoči, vse finese obsegajoči metodi v spisju, strahovito nazadujejo abiturijentski spisi za onimi pred 100 leti, vzlic temu — ali morebiti prav zato — ker tedaj še ni bilo nobene metode za spisje. Čujemo, da postane vzlic vsem stilističnim vajam pri pisanju pisma preprost človek, četudi zna govoriti drugače še tako jasno, groteskno nesposoben, da ga napadajo kar krči, če mora pisati. Vzlic ostri kritiki proti papirnemu slogu postaja pismeni jezik naših izobražencev vedno bolj domača fraza. Korak za korakom srečujemo to frazo v vsem tiskanem. S strahom zremo, kako izmlati učitelj spisja v korekturi divje rastoče otrokovo zrno v šolsko slamo. Vidimo, kako vlačijo našo materinsko govorico po dnevnem trgu hitro živečega žurnalizma, kako se menjava — *horribile dictu* — v imenu statistike 1000 spisovno navodilnih steklenih biserov, katuna in svetle šare v cekine. Kdo bi tajil da je zašel naš narod v močvirje, ki nima konca.

In ni to čudno? Niso krivi tega naši jezikovni stvaritelji, moderni pesniki, ki se jih tako rado zmerja impotentne, ni krivo, da manjka duh Goethejev. Jezik sam, organizem se je razvil od Goetheja sem. Res da je rodil izrastke in odmirajoče poganjke, ne da bi zato gnil ter se posvetil poginu. Zadnjih 100 let globjega in bogatejšega spoznanja, organiziranega raziskavanja, specializiranega gledanja je napravilo človeško mrežnico tako fino, da je postal pojem „očesna žival“. In tako se je izpopolnilo tudi izražanje do nadfinosti. Zaokrožen in poln je bil klasični duh. Z močno roko je prijemal reči ter jih upodabljal. Ampak v zadnje gubice ni svetil. Če so bile Goethejeve jezikovne oblike — in v tem tiči njih prednost — preproste, narodne, široke in jasne, včasih jasne do trivijalnosti, vidimo zdaj, kako se vzbujajo v neizcrpno življenje vse nijanse, ki so spale med navadnimi rečmi. Tu se glase nezaslišane disonance, in vse nečuvno, zakar kdaj ni bilo posluha, se vzbujajo v bajen obstanek. Jezik sam se je naučil, da intenzivneje jeclja in stoka. Tudi sam je postal kakor oko mikroskopičnejši ter obdržuje vse z minuciozno natančnostjo.

Jezikovno življenje je postalo kakor človeško življenje samo različnejše kot pred sto leti, in Goethe, ki bi zidal danes, bi moral obvladati nešteto več stavbenega materijala.

In še nekaj drugega. Jezik je postal zavestnejši, da se zaveda vsakega diha, da je šel za vsako lomitvijo, za vsako barvnostjo ter skušal spraviti na dan njih vzrok: jezikovno raziskavanje in jezikovna kritika, ki je postala znanost, bi morala pripomoči jezikovni pedagogiki kot njen metodični princip pravzaprav do nepričakovanih rezultatov.

Pa kaj vidimo; žalostna usoda jezikovne šole je bila, da se je tem bolj pogrezalo v zlo, čim bolj se je branila. Podobna je bila človeku, ki je padel v vodo ter brcal tam neznansko okolu sebe ter se tako potopil.

Saj ne, da bi ne bila pridna. Njenemu otroku bolesti ni bilo lahko; dolga trnjeva pot je bila za njim. S pilulami in mažami, z recepti in predpisi dijete se mu je življenje tako zagrenilo, da je moral nazadnje poginiti.

Kaj vse niso pričakovali in zahtevali od njega! Prav nič ni, kar ne bi se bilo vpreglo v delujoči krog spisja. Od razširjenih pravopisnih vaj predfilantropiškega časa, preko katerih ljudska šola še danes ni, do učene razprave v osmem gimnazijskem razredu je prehodil vse stadije rastoče inteligence.

Segalo se je po starih klasikih ter prevzemalo njih slog in njegova pravila, in se ustvarilo retorično napihnjeno spisje, v šolskem vrtu razcveli poganek na debelu „ars poetica“, ali „Ti hočeš, moraš in moreš pisateljvati“, če spustiš podivjane misli lepo v stroj pravil.

Čisto pravilno se je zdelo, da so polagali največ važnosti na dragocene snovi ter da so zahtevali od spisja, da blaži srce, duh in razum. In kje je stalo drevo spoznanja z zrelejším sadjem, v harmoničnejši rasti kot pri Rimljanih in Grkih? Antično spisje je bilo vzgled. Kako se budi vendar ljubezen do domovine, če se domovinsko zgodovino umetno disponira ter predela v male zaokrožene celote! Kje je vendar jezikovna kultura v čistejšem cvetju kot v pesništvu! Kako naj bi se lažje prišlo do pesnikov, se ljubezni polno poglobljajo v nje, kako bolj oplemenitilo rovtarski otroški jezik, kot da se jih potaplja piscoče v pesniško bistvo! In razum teh estetičnih in etičnih nalog mora spisje seveda še izobrazevati razum, in tako je nastalo znanstveno spisje, ki navaja učenca, da smatra sebe in svet za logični substrat, in ki razširja vse na okolu učenost.

Zvesto kakor vedno je šepetala in stopicala ljudska šola za izvoljeno sestro. Tudi ta vzgoja s svojim spisjem k ljubezni do pesnitve in domovine, k nramnosti, k jasnosti in redu mislij, k lepoti.

In pod to preveliko težo se je morala ladjica potopiti. Iščite v navodilih in učnih načrtih, da izluščite bistvo spisja iz zahtev nanj, vedno je eno in isto: spis je fabrikat, ponarejen izdelek, ki ga je moral izgotoviti rokodelec do gotovega časa in je moral izpolniti gotove, nanj stavljene pogoje. Biti je moral: lep, jasen, okusen, izbran itd. -- Tako okolu teh zahtev je bil napisan. Marsikdo se je poskusil biti po glavi ter dvomiti nad svojim lastnim razumom; ker bistvo spisja eksistira, odkar so ljudje. Pa kdo bi se ne zgražal, ko vidi, kako se kopiči v nramnem človeškem spisju genijalno bogastvo, da mu je postal jezik fin kakor glasba; poleg njega, čisto paralelno z njim pa hodi potvor „šolsko

spisje“, ki kaže jezik in beži pred učiteljivim bičem, beži zastonj, da doseže ideal. Kajti po vse drugačnih zakonih, pod vse drugačnimi življenskimi pogoji ne ustvarjen, pač pa konstruiran, je obsojen že kar skraja, da postane senčnato bitje, in vse porodniške pomoči didaktov, vse transfuzije pesniške krvi niso mogle dati temu pedagoškemu strašilu vstvarjajoče beljakovine organskega življenja. V stroje ni mogoče vdihniti duše.

Kaj pa je to spisje, to nepojmovno nekaj, za kar se je toliko motilo in grešilo? Prastaro je kakor človeštvo. Kdor je pisal prvo zgodovino rodu, opisal prvi junaštvo glavarja, poskusil napisati prvo bojno pesem ali zabavljico, je pisal prvi tak neroden spis. In po njegovih stopnjah so hodili njegovi potomci brez muke in truda, da bi dospeli v Olimp. In kakor ni cvet nemške literature učeni esaj, ne znanstvena razprava, tako ni začetek šolskega spisja refleksija. Dokler ne postavi šola v središče bistva jezika, npravne sile, vstvarjajoče momenta, notranjega nazora, dokler še bo vzgajala celo v jezikovnih urah k razumnosti jezika, k dialektiki, toliko časa še ni našla svojega pravičnega polja, in njene žrtve bodo kvitirali že naprej z isto brezuspešno neplodnostjo, ki je postala medtem že notorična ter jo prevzemamo kot neizogibno.

II.

Ko so nekoč preplavile spisni pouk nove ideje, je bilo, kakor da se vzbudi tudi ta peščena zemlja v nepojmljivo rodovitnost. Vsakdo je pisal proste spise, in na vseh concih so vstajali navdušeni proroki. Vsi so bili očarani od svojih otrok. „Otrok kot pisatelj“, je bilo novo odkritje.

Veliki val navdušenja je minil. Vodovje se je umirilo, in marsikdo se prijemlje za glavo ter se vprašuje, če je bila več kot pena, kar je vzburkalo turbulentno gibanje. Kako pa je danes s takozvanim prostim spisjem? Oni, ki kar skraja niso zaupali temu neboglencu reformerjev, si veselo manejo roke ter dobrohotno dostavljajo, da so trdili vedno, da je spisje smoter jezikovnega razvoja, ki ga je mogoče doseči le s previdno vajo, nikdar pa ne začetek. In od teh, ki so bili brezobzirno za, se jih je mnogo povrnilo brez velikega obotavljanja v stari, varni tir. Se pač le o priliki stopi na stransko pot v tem ozemlju brez poti in načina. Novo snovno polje, kjer se najde lahko vsakovrstne interesantne otročje teme, je postalo prosto spisje, nikakeršno sredstvo za izobrazbo jezika. To je: nič pravega se ne ve začetni z njim. Kaj pa naj se začne s spisovnicami, kjer je poročalo 40 otrok veselo o svojih osebnih dogodkih, in vsakogar je malo sram, da podčrtuje le ortografske in gramatične pogrške. Tako se zdi vsak sam sebi le kot zaznamovalec, kakor števec pogrškov, da je sam kar nekako odveč, nič prav tako predpostavljeni pedagog. To je: nič pravega se ne ve začetni s temi spisi. Ni

mogoče razlikovati tega iz petega razreda od onega iz prvega, ni jih mogoče različno obravnavati. Vse to polje je nekaka terra incognita, kjer pričakuješ lahko vsak hip, da ti izpoddrsne. Pač pa ni nikomur zameriti, da hodi rajše po zidanih cestah, kjer so postavili izkušeni predniki vsakih pet minut kanton.

Višja šola je imela komaj več kot smehljaj za te otročarije. Vendar ne moremo zahtevati od 20 letnega človeka, da naj piše kakor „Mati, dimnikar pride“ ali „Če imamo perilo“ in take bedarije. Prosto spisje je prepustila višja šola takoj skraja otroški sobi. Višja šola ni poskusila, da odkrije psihološke niti, ki vodijo iz otroške sobe v mladeniška leta. Trdno se je držala svojih klasičnih snovi, ki so vzgajale učenca z znanstvenim in estetičnim prednašanjem ter je obsipala svoje gojence z vsemi zakladi starega veka in umetnosti, da jim vzame kruh življenja. Najdalje so se povzpeli še ti, ki so rekli: Naj se piše vse, kar je treba — in v pisani premeni vodijo otroka od napravljanja do refiriranja, od logičnega odstavka do skiciranja, od pregovora k sliki, od slike k drami: *variatio delectat*, le da nastane tako popolna zmešnjava in podre učitelj po nerodnosti v eni uri vse, kar je sezidal v prejšnji.

Kako pa, da zavzema šola to svojo čudovito stališče brez vsake moči napram temu osnovnemu problemu? Učitelj, pred katerim sedi nižji razred izhaja iz predpogoja, da učenec še ni zmožen pismene oblike prednašanja. Treba, da jih je na to še le navaditi s primeri. Kakor se podpira drevesce, da je treba podpirati tudi jezikovni čut. Šele ko se je naslanjal par let na vzgleden slog, se mu lahko dovoli, da postavi male stavke kako drugače. Tako počasi z vedno večjo samostojnostjo in oprostivijo od predloge se nauči otrok tekanja. Pa najprej morajo znati hoditi, potem šele letati. Po bergljah in oporah se vodi nezreli jezikovni čut na strmi breg. Res so berglje in opore, po katerih mora šepati otroški jezikovni čut, ta krepki, predrzni fant. Kaj je res, da morajo znati otroci prej hoditi kakor letajo? Kakor od zunaj se to opazuje: od lahkega k težjemu, od bližnjega k daljnemu, od preprostega k sestavljenemu, od hoje k teku, čudovita vrsta, samo da ni prava. Kakor morajo telesni otroci, najprej stapkati in letati, da najdejo ravnotežje ter dospó tako počasi do težkega ritna počasnega koraka, da se nauče kot višek birokratične eksaktnosti paradne hoje, — kakor se umirijo otroci po teku v hojo, tako je tudi z jezikovnim čutom. Stapka, leta, vriska, kriči pri letanju samega veselja, skače in se valja in pada, ne da bi se poškodoval, in iz teka ven se nauči balance gotovega enakega takta.

Pa če se mu pusti to vse življenje, kaj pa počnemo s tem neboglencem? Tako težko je pedagogično nanj vplivati.

„Saj je prav čedno, kar spišejo otroci, prikupne reči, prav srčkane stvarce, ampak v resnici ni to vendar nič realnega. Vedno le isto otročje

klepetanje. To je, klepetanje je, in otroci se ne nauče pri tem misliti. Ne navadijo se, da bi spravili red v življenje svojih predstav, da bi prijeli dano snov ter jo razkosali po logičnih zakonih. Vse to podcenjuje prosto spisje. Enostranske napravlja otroke, vzgaja jih h klepetavosti. Če se hoče pošteno povedati, je vse skupaj prav navadna šara.“

To je slika prostega spisja, ki straši v mnogih in ne najnesolidnejših glavah. Čudno, ti ugovori se množe, čim dalje obstoja prosto spisje, ter napravljajo zmešnjavo celo v vrstah njegovih privržencev.

Kaj pa je vendar ta epitheton ornans, ta vražja beseda „prosto“, ki je tolikim napoti in jim gre tako neprijetno v nos? Pravzaprav res ni več kakor beseda, ki jo razumevajo nasprotniki takole: naj pišejo paglavci, kar hočejo in če začno navsezadnje „fantazirati o srajci“. Le kar pišejo naj, in občudujmo napravljene produkte kot izlive genialne metode in nadarjenih glav. Otrok kot umetnik! Otrok kot pesnik! Živijo! Najnovejše odkritje!

Je to prosto spisje? Pač prosto je, ker ga ne moré vzorci sloga, osvobodilo se je suženjskega posnemanja. Ne dela več po predlogah, ki jih krade vezano spisje s pokrite mize nemške literature, da brbljajo učenci trudapolno s svojim peresom po njem. To je prednost prostega spisja: da je minil ta duh na njegovem polju. Opira pa se, in to je edino, na stvar, nikdar ne govori, če nima za podlago stvari, ne napravlja besed, če nima stvari v rokah, ne govori, ker mu je to zapovedano, govori le, ker stvari prekipeva. Samo e, ki se veže na stvar; da izgubi življenje, če je ni; v resnici najbolj vezano spisje, nerazrušljivo vezano na stvar. Molči, kjer molči stvar. Kje je tu vzgoja k enostranskemu? Če je to „navadna šara“, da se izgovori o vseh stvareh na zemlji, pa le, kolikor se je notranje predelalo in postalo notranja, k izrazu sileča nazorna slika, če je to navadna šara, potem deli „prosto“ spisje rado to zaznamovanje s produkti nemške literature. Zakaj tudi ta govori, kadar je stvar oživela, to so stvari, ki govore same, to je notranji nazor, ki je dobil peroti. Nič drugega niso kot razširjenje otroškega prostega spisja. Spisje je predstopnja in je podvrženo istim pravilom, kakor vse, kar ustvarja človeški duh. Čudno je, kako malo je spoznala pedagogika ta pravila. Človek bi mislil, da bi morala, predno je poskusila dvigniti otroško delovanje, prej poslušati otroka pri tem delovanju, da vidi, kako se otroška jezikovna sila bori od stopnje do stopnje, bogatejša v izrazu, počasnejša v ritmu, opreznejša v gledanju, zavednejša v prednašanju.

Imamo tankočutne psihologije, ki so opazovale skrivnost genialnosti. Pisali smo knjige, ki pojasnujejo razmerje med življenjem in pesmijo. Imamo bogata sistematična opazovanja na malih otrokih o priučanju jezikovnih pojmov: Nuent, Preyer, Sully, Wundt, Stern, Neumann so kazali, četudi večkrat v zmoti, vendar pojasnujoče zapletena pota, po katerih

dospe dojenček do prvih artikulacij jezika in razuma. Proučevali smo narode pri njih ba'enju in pesnenju, opazovali jih pri razvoju jezika; tu pa, kjer je treba polne odgovornosti smiselno in sistematično delujočega pedagoga, je konec jezikovnih opazovanj. In s suverenim značajem stopa šolska pedagogika mimo takih nepotrebnih nalog in jih podaja le v porcijah, ki so po različni vsakokratni zrelosti težje prebavljive in prirejene z raznimi začimbami in prebavnimi sokovi, nemški jezik in literatura v lekcijah, prikrojenih po učnih načrtih. Patentirani pedagogiki ni bilo vprašanje prostega spisja nikdar psihologično, ampak le metodično, in v požiranje je dajala snovi, snovi, vedno le spet snovi, različno pripravljene. Kako jih pripraviti, je bilo edino vprašanje, v katerem so razpravljale literature o spisju. Kuharji so pri mizi Gospodovi, ne pa voditelji duš.

Še divja boj tu in tam, in vedno so tu klicarji, ki debatirajo do kraja z veliko spretnostjo duha in patosa. Zato je treba, da se ne spuščamo k otrokom z višine deduktivnih stavkov, pač pa da pokažemo na otroških dokumentih postavnost razvijajočega pismenega izraza in da dokažemo na teh najdenih postavah za in proti.

Ne bo dolgo trpelo, in eksaktna znanost psihologičnega laboratorija bo učila to kot zakoniti nauk in ga ubijala v vse glave z vsakega katedra.

Do tedaj pa se bo našlo pri proučevanju strašne reči. Vzeli smo v roko kakih trideset knjig, ki so pisane kot vzorci za slog, ki naj bodo otrokom vzor in veljajo kot taki danes vsepovsod. Debelo smo gledali, ko smo začeli te šolske sadove smatrati za čisto literarične dokumente ter jim pretipavati srce in obisti; odvzeli pa smo šoli za te produkcije one olajševalne okoliščine, na katere se splošno ozira. Ti cvetovi so se izkazali popolnoma jalovi. Svojim očem nismo verjeli, ko smo začeli staviti te priznane vzorce za slog kraj snovno enakih primerov iz priznanega literarnega šunda: jezikovno lice je bilo strahovito podobno. Največji čudež pa se je zgodil, ko je vtaknil v žep kot tretja glavna priča otrok pri prvi karakteristiki, pri prvem opisu zrelega stilista vzorcev, in to prav z lahkočo, ker je delal stilist po didaktični refleksiji, otrok pa je zajemal iz življenja, iz prvotnega vrelca vse umetnosti in je upodabljal iz svojega notranjega nazora.

Živimo v dneh, ko se dobro zavedamo vse mizerije domače lektire, in ko je vstal boj proti literarnemu šundu na vseh krajih. Zato postavimo pri naših neizogibnih raziskavanjih na vrh nedvoumen stavek: Literarni šund je, ki se izliva kot motentok iz patentirane literature o spisju po metodi učiteljevi ter ubija vsako naivnost v kali! Formalisti in pričuvstniki so šolski triumfi. Redé se na stroške prave, jezik ustvarjajoče nadarjenosti. Jezikov-

ne individualnosti se v šoli razdirajo, in fantazijske nadarjenosti potvarjajo in ubijajo, zakaj literarni šund najhujše vrste je, k čemur vzgaja vednostna šola svoje otroke sistematično v spisovnem pouku.

Kamenjajte nas, če se ne dá to dokazati!

PAV. FLERÈ:

PRIRODOSLOVJE V ŠOLI Z UČNIM PRINCIPOM DELA.

(KONEC.)

Nadalje stopimo s svojim delovnim stavivom na polje magnetizma. Iz pletilnih igel napravljamo magnete, te obešamo z nesukanimi nitmi na obešalca, na nit pa smo jih pritrdili s plastilinom, da lažje določamo iglam horizontalno lego. Če vtaknemo dve magnetnici skozi plastilin tako, da so razni poli na isti strani, dobimo astaticno iglo, da nam visi na stojalu.

Prav nam pride tudi pri elektriki z drgnenjem, da obešamo nanj na svilnih nitih bezgov stržen za električna nihala. Tu delamo in preizkušamo, tu dobivamo naravne zakone. Če imamo na razpolago mal električen tok, rabimo delovni stativ tudi kot elektromagnetno tehtnico in ampèremeter.

Za elektromagnetno tehtnico prijemlje na enem koncu enakoramnega vzvoda ena naših tehtničnih skledic z žično kačico, na drugem koncu pa se prosto obesi žrebelj ali kos železa horizontalno na dveh nitih. Podenj denemo elektromagnet, za katerega nam je dal železo droga iz starega rulôja. Najprej pokažemo, da se vzbudi v tem železu z električnim tokom magnetizem, drugič da je odvisna moč magnetizma pri enakomočnem toku in pri istem elektromagnetu od števila ovojev in od debelosti bakrene žice. Zato ovijemo elektromagnet najprej z dvema nenako dolgima, pa enako debelima bakrenima žicama, merimo elektromagnetne enote sil s tem, da polagamo kovinske uteži na tehtnično skledico — naše ilove kroglice so za to prelahke — ter določimo razliko teh sil. Potem pa vzamemo dve enako dolgi žici različne debelosti, eno prav debelo, drugo prav tanko. V zadnjem slučaju postane žica celo vroča in mi spoznamo, da se pokaže izguba na moči magnetizma s povečanjem upora s toploto.

Za ampèremeter vzamemo brezglavni žrebelj namesto onega zgoraj. Da ga obesimo lahko na niti navpično na enakoramen vzvod na stavivu, mu vpilimo žleb ali pa ga vtaknemo v zamašek, ki ima obešalce.

Ĉe sklenemo elektriĉni tok, napeljan okolu kolesca od sukanca, se potopi pri moĉnem elementu žrebelj globoko, pri slabšem pa manj v odprtino pri kolescu; v onem sluĉaju bomo vzeli iz skledice veĉ, v tem pa manj kroglic. Seveda pa gre tudi tukaj manj za kvantitativen kakor za kvalitativen poskus; saj imamo opraviti vendar z ljudskošolskimi uĉenci!

Še nekaj o stativu in njegovih pristavkih: naprava in uporaba stativa prihrani mnogo ĉasa, ĉe se naredi to v ustroju šolske delavnice in pri delovnem pouku. Množina stojal in pristavkov, ki jemljejo ĉas in material, odpade. Ĉas in moĉ pa se prihrani lahko za marsikateri drugi vrednejši aparat.

V uporabi delovnega stativa pa upoštevajmo Faradaya, ki pravi:

Najpreprostejši eksperiment, ki si ga izvedel sam, je mnogo boljši kot najlepši, ki si ga le videl.

Fizikaliĉni pouk v delavnicah mi je paĉ tudi nemogoĉe pogovarjati drugaĉe kakor po Langguthovem poroĉilu, ki sloni na njegovi praksi. Saj se 1. pri naših, v to še neurejenih razmerah, o tem ne more napraviti drugaĉne kot teoretiĉne sodbe, 2. pa je moj namen v prvi vrsti pokazati, kako se dela na tem polju praktiĉno z delovnim uĉnim principom.

Tako pravi poroĉilo:

Pod poukom v delavnicah razumemo stran pouka, ki postavlja tam, kjer se zahteva boljše razumevanje, namesto besede in znamenja lastno napravljeno delo. Videti je, kakor da smo s tem še na zgoraj oznaĉenih tleh. V resnici pa stopimo s poukom v delavnico v novo, ĉetudi sosedno provinco metodike. Res, da so napravili uĉenci stativ sami, res so ga opremili s pristavki; vendar pa so napravili prvega posamiĉ v šolski delavnici, drugo pa so izvršili ponajveĉ doma. Pri tem delu se je združil le priložnostno tehniĉni pouk z intelektualnim; pri pristavkih kot domaĉem delu pa je celo sploh odpadlo pouĉno opazovanje. Glavna vrednost stojala in pristavkov ne leži ravno v napravi, ampak v uporabi po napravi. V pouku v delavnicah pa pustimo, da si napravi vsak uĉenec fizikaliĉne aparate med uĉnim ĉasom in sicer za boljše razumevanje ali za najdbo fizikaliĉnega zakona. Tako se združuje z razumevanjem kar najtesneje otrokova intelektualna izobrazba.

Delavniški pouk kot razredni pouk seveda rabi lahko le preproste, lahko obdelavane, cene snovi. Preprosta snov zahteva preprosto orodje. S preprostim orodjem se združuje cenost, lahka in vendar obsežna uporabnost in predvsem jasnost v rabi. Pri izbiri orodja se je tudi ozirati nadalje na možno moĉ otrokovo.

Tehnika mora biti prosta, da se napravo predmeta lahko uĉi in se je nauĉi — ĉe se moramo peĉati pri našem današnjem šolskem organizmu z delavniškim poukom.

Tudi prilika za delo mora biti preprosta; ne smemo zahtevati zato, da danes lahko obravnavamo kak uèni predmet z delom v delavnicah, kar novih šolskih oprav.

S tem, da zahtevamo preprostost v delovni snovi, v o.odju, tehniki in delovni priložnosti, naletimo pa pri praktièni proizvodbi pouka v delavnicah na polju prirodoslovja na posebno hude ovire, ki se jih ne more kar meni nič, tebi nič obvladati. Les, steklo, kovine niso proste delovne snovi; zahtevajo mnogo in kompliciranega orodja, zahtevajo gotovo stopnjo tehniène priroènosti, ki jo je težko doseèi pri skupnem pouku. Najboljše bi bilo, da se doloèi za uvedbo v tehniko posebne uène ure, da se napravi posebne uène prostore, da se izuri posebno uèiteljsko osebje. Takim zahtevam, vsaj zazdaj, seveda ni mogoèe ustreèi; zato je treba èasa in denarja. Ta pa ne sme ovirati zastopnikov delavniškega pouka. Èe se lahko že zdaj vzlic vsem oviram in težavam napravi marsikateri fizikalni aparat v delavnici, èe je njegova naprava preprosta in kaže predstavo fizikalnega principa jasno, bo pripravil delovni pouk v bodoènosti pot celo za nove ideje in poskušnje za preproste fizikalne aparate.

Zgoraj omenjeni pristavki stavivu: nepremièen škripec, koloturnik, nihalo, pisemska tehtnica, elektrièna nihala, ampèremeter so izdelki takega delavniškega pouka.

V tem pouku se hitro naredi tudi svinènico iz plastilina in niti. Tukaj je zlasti treba, da najde uèenec sam lastnosti svinèniènega telesa in niti, kar zahteva namen preprostega aparata, zlasti pa menjavo v teži in obliki telesa na eni strani, na drugi pa nalogo svinènice, da se jo navadijo takò hitro in prav rabiti. Ena ali druga nit bo zahtevala, da se vtisne v krogeljico iz plastilina še košèek žezeza ali svinca, da se bo napela. Pravilna oblika svinènice pa se napravi in poda z delom sama od sebe v rabi.

Da spoznajo bistvo ventila in razliko v konstrukciji in rabi prav natanèno, dobi vsak uèenec kos steklene cevi; iz trdega papirja si izreže z ostrim nožem plašč odsekanega stožca, ga dá namesto ventila ob zgornjo odprtino pri cevi ter ga drži spetega z bucko. Nato vrže v ventilovo odprtino papirnato krogeljico in s sesanjem in pihanjem najde ter občuti, da je ventil priprava, ki dovoljuje toku, tukaj zraènemu toku, prehod le v gotovi smeri. Na sosedovem ventilu spozna z opazovanjem primernost ventilove oblike.

Da najde refleksijski zakon, dobi vsak uèenec krater, 2 cm širok trak, ki si ga ureže ali že doma ali pred poukom iz lepenke ali iz trdega kartona. Izraèuni si sedmino njegove dolžine ter jo prenese 11 krat na tudi 2 cm širokem kartonskem traku; ta se potem zavije k prvemu od enega konca do drugega v polkrogu ter ga pritrdi s pritrjalci. Prej pa

še razdeli dolgi trak s svinčnikom v dvanajst enakih delov, prevrta zaznamovana mesta z iglo ter razširi nekoliko napravljeno luknjo, da se lahko skoz vidi. Srednja luknja dobi na obeh straneh traka znak 0; od tu naprej zaznamuje učenec zaporedne luknje na vsako stran od 0 s številkami 1—5, te leže v polkrogu po 15° vsaksebi.

Tudi sredina ploščice se zaznamuje ter pritrdi trak, kakor rečeno, v polkrogu. Kos ogledala razbijemo na večje kose; vsak učenec dobi tak kos — če nima že svojega ogledalca — ter ga pritisne s palcem na sredo ploščice. S pomočjo buckine glavice, ki jo vtakne skozi luknje, si pridela na znan način zakon odbijanja.

Tudi kotno ogledalo je hitro in lahko napravljeno, če imamo pri rokah večje število ogledalec v obliki malih pravokotnikov ($3\text{ cm} \times 6\text{ cm}$). Te pravokotnike se lahko nareže iz ogledalnih koscev z rezalom v šolski delavnici. Za kotno ogledalo vsak dva pravokotnika. Za podlago služi kovinski kotometer od risalnega orodja. Na njegov kotni vrh damo košček plastilina, vanj pa zapičimo ogledalci. Eno je obrnjeno nepremično za vse poskuse proti 0 razdelitvi. Drugo steklo pa preminja svojo lego. Plastilina, stisnjen v stožec, roma kot kazalec dalje ob razdelbi.

Prav lahko si napravijo učenci tudi v malo časa vsak svoj zelo občutljiv galvanoskop. Vsak si preskrbi cigaretno škatljo in njeni velikosti primeren kos bakrene žice. Obe škatljici povprečni steni se prevrta po dvakrat zgoraj in spodaj s šilom. Učenec napelje skozi te luknje bakreno žico, ki obkroža tako v dveh vzporednih zavinkih dvakrat notranjost škatlje; zavinki leže blizu skupaj. Oba konca ovite bakrene žice se gladko ostrga ter zavije v zanjke, da tam lahko prijemljejo žice električnega toka. Delovni omarici vzamemo magnetizirano iglo. S koščkom plastilina visi v trenutku na surovem sukancu. Učenci jo dajo prosto visečo med žične zavinke ter pritrdijo nit na robu škatlje spet s plastilinom. Tako napravljen kompas in galvanoskop. Učenci rabijo samo par minut za napravo tega aparata ter so omogočili brez namena iglično areturo: saj se jo lahko spusti kar na tla v škalji, če se je ne rabi. Aparat sam ne stane skoro nič, deluje pa boljše kot oni, ki ga kupimo drago pri mehaniku. Rabi se ga pa razun pri pouku v fiziki, tudi lahko pri zemljepisju in geometriji. O njegovi rabi pri prirodoslovju govorimo pozneje. Tukaj si oglejmo še

fizikalnično šolsko delavnico.

Na meščanski šoli v Leipzigu, kjer deluje Langguth kot učitelj, že imajo več kot deset let pri fizikalnem pouku uvedeno ročno delo. Najprej je bila fizikalnična soba delavnica prostovoljnih delavcev, in delovni čas se je naslanjal neposredno na učni čas po načrtu. Pismeno in ne da bi imenovali učenci svoje ime, so želeli: večji delovni prostor brez množine

in stiske klopi: pomnožitev orodja, da pojde delo hitreje od rok; delovni čas, v katerem bo mogoč začetek in konec dela ali vsaj dovršitev kakega večjega sestava. Zato so želeli učenci precej splošno, da se premesti delovna priložnost na kako šole prosto popoldne.

Oziraje se na te želje, se je napravila delavnica v delu popolnoma zasé v šolskem poslopju. Dolga, tridelna omara, ki je shranjevala kdaj prej učila, spravlja v lepem redu naše orodje: fizikalčna soba je posodila seveda nekaj, nekaj malega se je naročilo na letni šolski račun, največ sta posodila učitelj in dom. Ena stran v omari je za orodje, ki se pogosto rabi, na drugi strani se spravlja še ne dovršena dela. V sredi dvorane stoji predalasti podstav stare omare za učila prav od edinega velikega okna pa dol do vrat; na njem je mogočna, stara nastenska tabla, obrnjena s hrbtom navzgor, pritrjena in podprta. Povprečnice na tabli, ki so še ostale, služijo prav dobro pri rašpljanju, velika, okrogla železna obešala so pa prav pripravna, če je treba kriviti tanke železne palice. Dve ožji tabli, ki smo jih dobili od preteklih starih klopi, nam nudijo novih priložnosti za delo, kjer je počival prej kdaj tintnik, se šopiri malo nakovalce. Razsvetljava je tu, zveže se z našim bunsnovim gorilnikom ter nam omogoči, da kovine trdimo, mehčamo, varimo.

Ni vedno dobro, če se opremi delavnico z mnogim orodjem. Čim manj ga je, toliko bolj morajo učenci premišljevati, toliko bolj morajo biti iznajdljivi, toliko bolj morajo znati vse uporabiti in porabiti.

50—60 % učencev se zbira o prostih popoldnevih prostovoljno k svežemu, veselemu gibanju rok in prav pogosto se oglasi in izpolni želja še po enem popoldnevu.

Delovna oblika, ki je v navadi, je med preprostim (Bastelci) in precizijskim delom. Tudi ne napravljamo, vsaj pri narejanju fizikalčnih aparatov ne, delovnih skupin. Da se spozna vsak učenec z delovno snovjo in orodjem, z vsemi svojimi zmožnostmi in močmi, da ima popolen delež na delovnem trudu kakor na veselju; ga ne ponižamo do tvorniškega delavca in pomagača; vsak dela na svojem lastnem delu, ki nastane, raste in dozori v njegovi glavi, pod njegovimi rokami. V začetku dela v delavnicah se pokaže nekatere tehnike, ki so posebno potrebne ter se večkrat ponavljajo, vsem udeležencem, največ pa se jih nauče o priliki. Drugače pa se omejuje delovanje delavniškega voditelja na to, da pazi, da se ne zgode nesreče na delu, orodju in snovi. V posameznih slučajih se prepriča, eventualno tudi s hitrimi skicami, če je načrt v učenčevi glavi dozorel, pazi nad pravilno izbiro orodja in njegovo pravilno uporabo; pomaga, kjer je treba, ali pa omejuje preveliko pridnost in nepotrebno porabo moči, morajo mu kazati izgotovljena dela, če so porabna, preizkuša pri kompliciranih izdelkih (navodilom, indukcijским aparatom) z delavcem gotove sestavne dele ter se posvetuje z njim o

vzrokih, če aparat ne deluje. Fizikalna šolska delavnica služi različnim namenom; tukaj navajamo le ukovne.

V šolski delavnici se snovne lastnosti občutijo in tako še le prav spoznajo.

Vpliv orodja, najnavadnejših strojev, se praktično študira ter tako pripravljajo razumevanje za sestavljene stroje.

Kakor smo pokazali, napravljamo v šolski delavnici aparate za poskuse učencev v kolikor ne morejo nastati že pri pouku samem.

Iz vzrokov, ki jih bomo še navedli pozneje, posnemamo mehanikove aparate.

Preoblikujemo jih, poenostavimo, dajemo jim najrazličnejše oblike, predstavimo tako preprosto fizikalni princip ali pa navajamo učenčevu pazljivost od nebitnega na bitveno.

Napravljamo tudi aparate, ki pa rabijo pridelan zakon ali pojmovan pojav.

Ravno pri zadnjih dveh točkah je polje za učenčevu in učiteljevo iznajdljivost prostrano in raznovrstno.

Pri čistem posnemanju ne obstanemo nikdar. Že druga tehnika in prosta snov modifikujeta. Pa že čisto natančen posnetek bi bil velike učne vrednosti; ker v šolski delavnici se učenec uživi v snov in njene posebnosti. Snov tu ni več mrtvo, trdo, apatično bitje, moči ga oživljajo, moči, o katerih otrok poprej ni imel smisla, moči, ki jih kažejo zdaj naši čuti, posebno mišični ter se združujejo z našim razumom. Mislimo le na krepko in na igralno žaganje, na reakcijo kohezije na naš mišični čut pri upogibanju železnih palic.

Poleg tega se spozna aparat najbolj, če se ga napravi. Za vedno jasno bo vsakemu mojih zadnjih učencev indukcijski aparat. Spoznal je tu vpliv žičnih dolžin in žične debelosti, remanentni magnetizem, bistvo elastičnosti peresa od ure, razliko elektrike pri razgrevanju in ohlajenju, njeno odvisnost od dolžine, širine in debelosti peresa, navadil se je razmerij raznih imenovanih snovnih sil medsebojno.

Tako se dela v šolski delavnici, tako „cvete v fizikalni šolski delavnici bogato, krepko življenje, ki vpliva ne le na prirodoslovje, ampak tudi na jezikovno izražanje toplo, pospeševalno, dopolnjujoče.“

In meni ostane, da pogovorim v glavnem še poskus učencev.

Delovni stativ, njegovi pristavki in v šolski delavnici napravljeni aparati so sredstvo za te poskuse, ki so predvsem oblika izraževanja učencev, oblika, ki je v vrednosti nad besedo in znamenjem. V besedi učenec nejasnost predstav, bodisi zavedno ali nezavedno, lahko prikrije, poskus jo pokaže. V njem preskušamo vso pravilnost v zaznavi in mi-

šljenju, jasnost v predstavi; z njim pridemo pravočasno do popravljanja; ki ga zahteva namen.

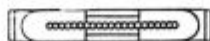
Ta prednost bi sicer lahko zavedla učitelja, da bi smatral učenčev poskus izključno le za posnetek učiteljevega poskusa; da bi ponavljal učenec na svojem aparatu, kar je demonstriral učitelj na učnem. Tako pa bi postal učenčev poskus le vaja tega, kar se je videlo in učilo; bil bi le zato, da se vtisne naučeno bolj v spomin. Tako pa se izgubi zahteva vzgojeslovja po samostojnosti. Praktiki sami pa ne zahtevajo povsod samostojnosti kar skraja. Otrokov delovanje je takrat brez premisleka, še samo igra. Otrok skraja vedno le posnema, nikdar ne ustvarja; zato mora biti samodelavnost pred samostojnostjo; biti mora urejena, smotrena, da se uči pri nji otrok, da se ozira na vse pogoje in zahteve, da jih upošteva, uporablja, da se izogiba ovir ter jih odstranjuje. S tem se vzgaja premislek, ki ga zahteva poleg ročnosti in gotovosti, eksperimentiranje najbolj. „Ne smemo pozabiti, da je eksperimentiranje posebna umetnost, da sta tu vzporedni dve delovanji, ki se pa tudi združujeta, da mora stopiti za proizvodbo poskusa na površje mirno, skrbno opazovanje, ki ni samo gledanje.“ — Zato pa se morajo navaditi otroci najpoprej na delo, da se zavedajo pota ter pridobe zmožnost za opazovanje v vseh slučajih. Predvsem se mora navaditi otroke, da s samolastnimi vprašanji navajajo odgovor, da raziskujejo.

Še en ugovor naj izpodbije Langguth: „Ne bomo se gibali v protislovjih ter dejali, da mora vsak poskus, ki ga je napravljajal dozdej učitelj, napraviti zdaj učenec vsak čas. Najprej ne moremo, drugič pa tudi ni treba. Najprej moramo interesentje še izvajati marsikateri aparat, da bo prosto in jasno deloval, da bo pravilen po snovi in obliki ter bo zahteval preproste tehnike ter navadna, lahko dobljiva orodja . . . Lahko pa nastopajo učiteljeve in učenčeve demonstracije šele takrat, ko se je spoznal fizikalčni zakon natančno.“

In za to: ne le samolasten učenčev poskus, pač pa predvsem poskus, poleg njega pa tudi vsa produktivna izražanja z besedo, s svinčnikom v rabi in z ravnilom, z držalom in z zvezkom: govor, risanje, geometrično risanje, opisovanje pri spisju so prednašanja tudi pouka v prirodoslovju.

Te teoretične misli in opise o praksi pri pouku v fiziki sem hotel povedati. Le še en glas na koncu:

Že pred leti sem trdil: Fizikalčni pouk ne spada v laboratorij (delavnico), najracionalnejše fizikalčno znanje se dobi lahko le na cesti in v tovarni — pravi Scharrelmann.

Sestavil I. K.

MIZA.

(Metodična učna enota za elementarni razred k „Moji prvi čitanki,“ str. 12.)

Na podlagi normalnih besed „in“ „mu“ poznajo učenci glasove *i*, *n*, *m*, *u* in način njih izgovarjave. Tudi pisana in tiskana znamenja (črke) za te glasove so jim znana. Dalje znajo učenci že napisavati in čitati pisane in tiskane besede, ki se dajo iz njih sestaviti in končno je tudi že prebran in raztolmačen dotični oddelek v „Moji prvi čitanki“. Prestopi se torej lahko k normalni besedi „miza“.¹⁾

O mizi govori učitelj pri nazornem nauku. Ako ima pripravno mizo v šolski sobi, je najboljša, da kar to uporabi kot učilo, ako ne, naj ukaže, postaviti jo za naslednje ure v šolsko sobo. Zanimanje za predmet vzbudi učitelj z uganko:

Noge ima, ne zna hoditi,
Veliko mora pa nositi.
V sobah vidimo jo stati.
Stvari nam ni težko spoznati.

Uganko pove učitelj počasi. Učenci poslušajo. Ker se pa učenci pri enkratnem pripovedovanju uglobe le težko v vsebino, zato naj jo še enkrat ponovi. Učenci ugibajo in s pomočjo učiteljevo primerjajo rešitev, z vsebino uganke. Ko pridejo učenci do prave rešitve torej do mize, vpraša učitelj, kaj vedo učenci že iz uganke povedati o mizi in kaj vedo razen tega še o njej. Potem se izvrši učna napoved, da se bodo učenci učili še več o mizi.

Nazorni nauk: Rekli smo, da mora miza nositi sklede, krožnike in drugo. Pridi sem in pokaži, kam postavljajo mama sklede in krožnike. Ali ve kdo, kako se imenuje ta del? (Se pokaže vsa plošča.) Ako nihče ne ve, pove učitelj: To je plošča. Kaj je to? (. . . plošča.) Kaj ima torej miza? (M ploščo.) Kam pa spravljajo mati žlice, nože in vilice? Pridi sem in pokaži! Odpri, ako znaš! (Ako ne zna, se pokaže.) Poizkusi še ti! Kako se pa imenuje ta del? (Kakor prej: To je miznica.) Ponovi! Kaj ima miza še? K . . . ! (. . . miznico.) (Pri vprašanju in odgovoru se kaže na miznico.) Poglejte sem, kaj pa ima miza še? (Pri vprašanju se pokaže na noge.) Miza ima noge. Kaj ima miza še? (. . . noge.) Povej, katere dele ima miza še? (Učitelj kaže, učenec pa govori:) *Miza ima ploščo, miznico in noge.* (Ponovi ti!) Pridi sem, oglej si in otiplji ploščo. Kaj meniš, iz česa je plošča? (. . . iz lesa.) Ti si pa oglej in otiplji miz-

¹⁾ Pri normalnih besedah se je sestavitelj knjige oziral na to, da so vse kolkormogoče navadne po vseh slov. krajih, da se vsi glasovi v njih izgovarjajo čisto in da zanj ni dialektnih izrazov.

nico. Iz česa je miznica? (. . . iz lesa.) Oglej in otiplji noge! Iz česa so noge? (. . . iz lesa.) Iz česa so plošča, miznica in noge? (. . . lesa.) Iz česa je torej miza? (. . . iz lesa.) Lepše: *Miza je lesena*. Kakšna je miza? (. . . lesena.) Ponoviti! Kako pa pravimo rokodelcu, ki izdeluje mize? (. . . mizar.) Kdo izdeluje mize? *Mize izdeluje mizar*. Zdaj pa hočemo še povedati, čemu imamo mize. Kaj delate pri mizi pri vas? (. . . jemo.) Kaj pa pri vas? (. . . pišemo.) In pri vas? (. . . čitamo in šivamo.) Kaj delamo torej vse pri mizi? *Pri mizi jemo, pišemo, čitamo in šivamo*. Ponoviti!

Govorne vaje: Ponovimo, kar smo se učili o mizi:

a) (na vprašanja:)

Katere dele ima miza?

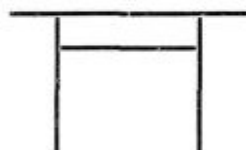
Kakšna je?

Kdo jo izdeluje?

Čemu jo imamo?

b) Povej mi sam, kaj veš o mizi! Še ti! Še ti!

Vaje v tvornosti: Mizo ste si dobro ogledali in povedati znate tudi že nekaj o njej. Poizkusili mi boste sedaj podobo mize s paličicami narediti in sicer tako, kakor jo vidite od spredaj. Učitelj da vsakemu učencu 5 paličic in učenci poizkušajo napraviti tak-le lik:

Tudi s polaganjem graha narede učenci podoben lik:

Risanje: Z opazovnjem črt na predmetu, se določijo s pomočjo učiteljevo ležeče in stoječe črte.

Po primerjanju dolžin med posameznimi črtami na predmetu in opozoritvi na druge stvari, ki pridejo pri risanju v poštev, jim razdeli učitelj pole, ki jih učenci pritrdijo na držce. Na te pole narede učenci z ogljem, kreda ali svinčnikom svoj prvi poizkus (dva učenca naredita to na tablo). Ta prvi poizkus na tabli in pri posameznikih se popravi in naredi drugi, se vé, le v veliki obliki.

Računski pouk: Koliko plošč ima miza? (. . . eno ploščo.) Kako pravimo temu delu pri plošči? (. . . vogál.) Koliko oglov ima plošča? (. . . štiri ogle.) Pridi in preštej jih! Koliko nog ima ta miza? (. . . štiri noge.) Po koliko nog imajo pa mize še? (. . . z . . . po dve, tri noge.) Koliko miz imate pri vas? Koliko oseb sedi pri vas opoldne pri mizi? Koliko pri vas? Koliko žlic je treba? itd.

Vzgojne opazke: Kakšna mora biti miza vedno? (. . . snažna, ne zamazana.) Pri mizi sedite vedno mirno in ravno! Ne naslanjajte se na mizo in ne podpirajte glave! Na mizo ne smemo sedati. Kadar te obišče gost, vstani izza mize, pojdi gostu nasproti in ponudi mu sedež!

Dobivanje novih glasov: Povej mi kaj o mizi! (Miza je lesena.) Kaj si izgovoril, ker si o mizi nekaj povedal? (. . . stavek.) Koliko besed ima ta stavek? (Ako učenci ne znajo določiti števila, jim učitelj ponazori besede s tem, da pri vsaki besedi udari na mizo ali za vsako besedo z glasom malo prekine.) Povej prvo, — drugo, — tretjo besedo! — Povej še enkrat prvo besedo! (. . . miza.) Še ti!

Koliko zlogov ima ta beseda?

(Ako učenec ne ve, ponazori učitelj zloge s tem, da za vsak zlog namenoma posebej odpre usta.) Povej prvi zlog! Še ti! Glaskuj ga! (*m . . . i . . .*) Črki za ta glasova sta nam znani. Ta zlog vam napišem. Narekuj! Čitaj! Povej drugi zlog! (. . . *z . . . a . . .*) Tudi ta zlog napišem. (poleg *mi za*.) Čitaj ta zadnji zlog! Poiščimo sedaj še glasova zadnjega zloga.)

Podavanje novih glasov in pisanih znamenj (*z, a*)

Povej še enkrat drugi zlog! (Ako učenci še niso dovolj spretni v glaskovanju, se glasova z obema predmetoma ponazorita n. pr. s kocko in svinčnikom, rekoč:

Ta zlog hočem prav počasi izgovoriti. Pazite, kaj izgovorim, ko kažem na kocko in kaj, ko kažem na svinčnik.

z

a

Kaj sem izgovoril, ko sem kazal na kocko? (. . . *z . . .*) Za ta glas vam napišem znamenje ali črko. (Učitelj napiše.) Kaj je to? (. . . znamenje za glas . . . *z . . .*) Kaj sem pa izgovoril, ko sem kazal na svinčnik? (. . . *a*) Tudi za ta glas vam pokažem znamenje. (Učitelj napiše poleg *z a*.) Kaj je to? (se pokaže na *a*) Povej še enkrat ta glas! (se pokaže na *z . . .*) (. . . *z . . . z . . . z*.) Kdo ve, katera žival se oglašča s tem glasom? (. . . muha, čebela.) Povej še drugi glas! (se pokaže na *a*.) Kdaj izgovorimo ta glas (se pove *aaa*!) (Kadar se začudimo, divimo.)

Artikulacija: Učitelj izgovori vzorno še enkrat prvi glas (*z*) in opiše kako se pravilno izgovori. (Zgornje zobovje se dotika nalahko spodnjega in nanje se položi le lahko konec jezika.) Učitelj gre od učenca do učenca, da se prepriča o pravilni izgovorjavi. One, ki imajo v tem oziru kako govorno hibo, zabeleži. Spredaj škrbasti otroci ne morejo tega glasú čisto izgovarjati. Ravnotako pri drugem glasu (*a*). Glejte na moja usta! Ustnice in čeljusti odpremo na široko, tako-le: *aaa . . .* Poizkusi še ti! (Ako učenec ne zna pravilno odpirati ust, naj mu pomaga pri tem učiteljevo žepno zrcalo. Ta glas (*a*) se vrhtega tudi lahko poje v raznih višinah in sicer krepko ali slabotuo, nakratko ali zategnjeno.

Katera glasova smo se danes nanovo naučili? (... *z* in *a*...)

Ogledovanje in opisovanje pisnih oblik: Novi dve črki se napišeta še enkrat prav veliko na tablo. Učenci opazujejo. Pri vsaki črki se določijo potegljaji in njih elementi. Pri pisanem *z*: zgornja in spodnja vijuga, poševna izjemoma tanko navzdol potegnjena črta. Pri pisanem *a*: tanka črta, jajčasta črta in spodnji lok.)

Vaje v pisanju: Elemente za črke so se učenci že učili pisati pri pripravljalnem pouku gl. „Mojo prvo čitanko“ od str. 7.—9. Učenci pišejo pisani znamenji ali črki *z* in *a*:

a) s prstom v zraku,

b) s kreda na šolsko tablo,

c) (na klop),

č) s svinčnikom ali peresom v zvezke (prve poskuse vedno s suhim peresom).

Vsi izdelki se popravljajo pri posameznih učencih ali, ako je večina učencev pisne oblike slabo pogodila, pred celim razredom.

Ko so si učenci pisni obliki dobro zapomnili se preide k

podavanju tiskanih oblik za nova glasova: Katero besedo sem vam zadnjič napisal na tablo? (... *mi za*.) Danes jo bomo nastavili na čitalno desko. Kako se glasi prvi zlog? (... *mi*.) Glaskuj ga! (... *m* ... *i* ...) Pridi sem in nastavi ga! (Učenec na tihem glaskuje in nabere tisk. črki: *mi* in nastavi.) Čitaj! Kako se pa glasi drugi zlog? (... *za*.) Glaskuj ga! Prvi glas! (... *z*.) (Učitelj vzame iz čit. stroja tisk. „z“ ter ga postavi na desko.) Drugi glas! (... *a*.) (Učitelj nastavi tisk. *a*.) Kaj je to? (... tiskani *z*.) Kaj pa to? (... tiskani *a*.) Temu sledi opis teh črk. (Pri opisu se je ozirati le na najvažnejše znake, pri podobnih črkah le na razlike).

Normalna beseda *mi-za* ostane nastavljena na čitalni deski.

Vaja v vezanju novih glasov *z* že znanimi (Kopflautieren): Veži glas *z* z glasom *i*! (... *zi*.) Veži *z* in *u*! (... *zu*.) Izgovori zdržema *n* in *z*! Ravnotako: *i* in *z*, *n* in *a*, *m* in *a*, *a* in *n*, *a* in *m*.

Napisovanje in nastavljanje teh zlogov. — Čitanje.

Napisovanje in nastavljanje besed kot priprava za čitanje iz čitanke: Oglejmo si danes sliko „mize“ v čitanki. Čitanke na klop! 1! 2! 3!

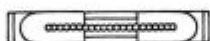
Kdo sedi pri mizi? (... mama, Zorka in Zoran.) Na čem sedita mama in Zoran? (... na zofi.) Na čem sedi Zorka? (... na stolu.) Kaj dela mama? (... plete.) Kaj dela Zorka? (... piše.) Kaj pa Zoran? (... čita.) Kakšna je miza? (... čista, ni zamazana.) Kaj stoji na mizi? (... vaza s cveticami.) Kaj je še na mizi? (... tintnik.) Kaj visi na steni? (... razpelo in podobe.) O tej sliki bomo kaj napisali. Čitanke pod klop! 1! 2! 3!

Kdo sedi pri mizi? (. . . mama.) Koliko zlogov ima beseda „ma-ma“? (. . . dva.) (Povej prvi zlog! (. . . ma.) Glaskuj! (*m . . . a . . .*) (Ravnotako pri drugem zlogu.) Glaskuj celo besedo! To besedo napišem. Narekuj! Čitaj, kar sem napisal! Pridi k čitalni deski in nastavi besedo „ma-ma“. (Učenec nabere najprej v roko potrebne črke po vrsti, potem jih po vrsti tudi nastavi.) Čitaj! Še ti!

Po primernih vprašanjih n. pr. V katerem letnem času sede otroci najraje tako-le pri svoji mami? (. . . po zimi.) Kako se imenuje letni čas? (. . . zima.) Kaj smo rekli, da ima mama na mizi? (. . . cvetlice.) Napisali in nastavili bomo: *na mizi*. — Kakšna je miza? (. . . čista ali *ni zamazana*.) se enako postopa pri napisovanju in nastavljanju besed: *zi-ma*, na *mi-zi*, ni *za-ma-za-na*. Napisano in nastavljenno se čita, napisano tudi prepíše.

Čitanje iz čitanke: Vajo čita najprej učitelj in sicer počasi in razločno, učenci čitajo kazaje polglasno z njim. Ker se je vsebina že pri pripravi raztolmačila, ni tu nikakoršne stvarne razprave. Za učiteljem čitajo srednje dobri, potem slabjši in končno boljši čitalci izmed učencev. Čita se tudi v zboru.

Spisna vaja: Prečitano pisano in tiskano tvarino učenci lahko prepíšejo ali napišejo.

UČNA OSNOVA IN INŠTRUKCIJA ZA POUK TELOVADBE IN ODREDBA O PRIREJANJU MLADINSKIH IGER NA GIMNAZIJAH (VSEH TIPOV) IN NA REALNIH ŠOLAH.

(Vestnik c. kr. ministrstva za uk in bogočastje, letnik 1911, oddelek XIV., štev. 21, str. 213—249).

Poslovenil Evgen Sajovic.

(Dalje.)

II. razred, 2 uri na teden.

Redovne vaje. Pohod v zastopu v raznih smereh in tudi tvoritev dvostopa in četverostopa. (Lionov nastop.) Pohod in zavoji krajših čelnih redov samo naprej. Polobrat in cel obrat med pohodom.

Vojaške tvorbe. Iz dvoreda v četverostop in iz četverostopa v dvored na mestu. Dvostop!-vzad! Četverostop!-naprej! Pohod in zavoji v četverostopu, tudi z izmeno smeri.

Proste vaje. Sestave kakor v prvem razredu, tudi v čepenju in enonožni stoji. Posebno naj se vadi: Kolebanje, napenjanje in suvanje nog; kloni trupa, sukanje trupa in togi kloni z enostavnimi gibi lehti. Kroženje trupa. Ležna opora zanožno in odbočno, tudi z gibi lehti in nog. Pohod z držami in s posebnimi gibi lehti kakor tudi z gibi nog (s skrčevanjem, z napenjanjem noge, z vzpetovanjem, z odnoževanjem). Tek z držami in z gibi lehti. Škotski poskok.

Pripravljalne vaje za plavanje.

Vaje v dihanju.

Vaje z lesenimi palicami. Gibi v vodoravnem in navpičnem položaju palice v sestavah z znanimi vajami nog in trupa s posebnim ozirom na držanje telesa.

Kladina. Enostavni gibi lehti in nog v stoji, tudi enonožni Hoje z držami lehti, z enostavnimi gibi lehti in nog in tudi s počepanjem do pokleka. Vse vaje v ravnotežju tudi na zvišanem orodju. V bočni ležni opori zanožno skrčevati lehti. Bočna ležna opora zanožno z rokama na tleh, tudi z gibi nog. Ležna opora med gredmi. Vaje trupa kakor v prejšnjem letu z zvišanimi zahtevami.

Koza. Pripravljalne vaje za raznožni preskok. Iz pohoda in iz zaleta preskok raznožno čez kozo v zmerni višini.

Vodoravna lestva. Vesa z notranjim prijemom. V zgibi gibi nog, v vesi izmena prijemov izmensko s sukanjem lehti v polkrogu. Izmensko ročkanje v vesi z različnimi prejemi, podprijem še izključen.

Poševna lestva. a) Na zgornji strani: Stopanje spredaj z enoročnim prijemom. Smučanje v sedu nazaj dol. Stopanje zadaj. Zgiba in spuščanje v ležni vesi spredaj. b) Na spodnji strani. Zgiba z odskokom.

Navpična lestva. Stopanje s poskoki. Stopanje krog lestve. V vesi gibi nog. Uleknjeni zaklon zmerno.

Plezala (palice in vrvi). Prislon in plezanje na viseči vrvi. Prislon s prijemom na dveh plezalih. Vodoravno plezanje. Gibi nog v vesi na dveh plezalih (p. in v.) in v zgibi na poševni vrvi. Izmensko ročkanje v obesi nazaj gor, naprej dol, tudi z izmeno obese na poševni vrvi. Izmensko ročkanje dol v vesi na poševni vrvi. Skok v globino v vesi na poševni vrvi.

Drog. Izmena prijemov soročno v ležni vesi prednožno v lažjih oblikah. V zgibi gibi nog. Bočna vzpora hipno menjaje s stojo. Iz vzpore vstopiti in seskočiti naprej (kakor skok v globino). Na doprsnem do dotemenskem drogu: Vznosna vesa skrčno, iz te s prevlekom enonožna ali dvonožna obesa; iz te spustiti se nazaj v stojno veso zadaj. V vznosni vesi skrčno spredaj napenjati eno in obe nogi. V zmik spredaj in zmik naprej s podprijemom na doprsnem drogu, zmik spočetka s skrčenima nogama. Naupor v obesi nog zunaj in znotraj lehti iz kolebanja v obesi.

Krogi. Kroženje nog v vesi, iz stojne vese pričenši. Nihanje v vesi sprva s poljubnim odzivom, potem z določenim sporedom korakov. Obesa vzosna vesa skrčno, obesa v nartih zadaj (gnjezdo) in stojna vesa zadaj, na doprsnih do dotemenskih krogih.

Kolotek. Kolovanje v teku, brez obratov in z obrati. Kolovanje s skoki, kolovanje v letu v sedu na stegno z oberočnim in enoročnim prijemom. Zvon.

Bradlja. Presedanje v prečnih in poševnih sedih znotraj bradlje naprej. Bočna in prečna vzpora za hip menjaje s stojo. Vskok do vzpore s prav zmernim predkolebom in zakolebom in seskok. Iz stoje premah prednožno do seda raznožno, jezdno in do prečnega sonožno ali poševnega sonožno pred rokama, pretrah nazaj in z zakolebom v vzpori seskok. Izmena navedenih sedov (zunajni sedi v širšem zmislu besede) pred rokama z medkolebom. Prosti sed raznožno, pokončni z držami lehti. Togi zakloni iz bočnega seda znotraj kakor v I. razredu v večji meri, toda samo z lahkimi držami lehti. Bočna ležna opora na obeh žrdeh, tudi z gibi lehti. Obesa v nartih zadaj, strmoglava vesa skrčno in do stojne vese zadaj.

Raznoterosti. a) Hoje, poskoki, tek. Tekmovanje v hoji na vztrajnost in na hitrost. Tekmovalno poskakovanje. Tekmovalni tek do 60 m. Trajni tek do 4 minut. Razpostavljeni tek (Eilbotenlaufen).

b) Prosti skoki. Kakor v prejšnjem letu z lahnim stopnjevanjem zahtev glede višine, daljine in globine.

c) Metanje, lovenje, podajanje in deganje. Nadaljevanje znanih vaj v dosego lepših izvedb.

d) Tekmovanje v pretezanju in prerivanju. Pretezanje z vrvjo v skupinah. Borba za palico.

e) Dviganje in nosenje (skupne vaje) z zvišanimi zahtevami.

Igre.

III. razred, 2 uri na teden.

Redovne vaje. Znana enostavna preredovanja v pohodu in teku. Razstop in sestop v pohodu. Preredovanje v odprte tvorbe. Pohod in zavoji daljših čelnih redov.

Vojaške tvorbe. Nastop čete v pohodu. Pohod v četi z zavoji in z izmeno smeri. Prekinjevanje pohoda s pokleki in ležami.

Proste vaje. Četverodobne sestave z uporabo umikov in izpadov. Gibi lehti v drži upognjenega, togega ali zasukanega trupa. Uleknjeni zakloni z medsebojno pomočjo. Poskoki v čepenju. Hoja z izpadom. Razstavna hoja. Hoja s kolebanjem nog. Tek, spojeno z gibi nog.

Vaje v dihanju.

Vaje z ročki. Primerna izbira prostih vaj za I. in II. razred z obtežitvijo lehti z ročki, težkimi do 1 kg, s posebno sodelavnostjo trupa.

Vaje z železnimi palicami (teža palice največ 1 1/2 kg). Že znani elementi in sestave z lesenimi palicami. Poševni položaji palice.

Kladina. Enonožna stoja in hoje spojeno z otežkujočimi vajami nog, tudi na postopno zviševanem orodju. Bočna ležna opora prednožno, tudi z gibi nog. Vaje trupa prejšnjih razredov z zvečanimi zahtevami.

Koza. Vskok klečno. Seskok iz kleka. Preskok raznožno (raznožka) iz zaleta in iz stoje brez znatnega zviševanja.

Vodoravna lestva. Vesa s podprijemom. Razpeta vesa za kratko dobo. Soročno ročkanje v bočni vesi na mestu z nadprijemom na vnanji strani lestvine, v prečni vesi z vnanjim prijemom na vnanjih straneh lestvin. Izmenska izmena prijema z zasukom lehti v polkrogu. Izmensko ročkanje z zmernim kolebom v stran v vesi z vnanjim prijemom na lestvinah ali klinih in z nadprijemom na lestvini.

Poševna lestva. a) Na zgornji strani: Prosto stopanje navzgor, tudi z obtežili. Ležna opora prednožno. Ležna vzpora in skleca zanožno. V ležni vesi spredaj izmensko ročkanje dol in gor z doseganjem. Smučanje v sedlu naprej dol.

b) Na spodnji strani: Izmensko stopanje, naupor v obesi na zgornjo stran do seda in smučanje nazaj dol. Izmensko ročkanje z vnanjim prijemom na lestvinah.

Navpična lestva. Stopanje zadaj. Stopanje spredaj z dolgimi preprijemi in koraki. Stopanje spredaj enoročno. Smučanje dol v obesi nog. Vesa s čelom od lestve z otežkujočimi vajami nog. Zgiba. Uleknjeni zaklon v večji meri.

Plezala (palice in vrvi). Plezanje na palici (vrvi) s soročnimi preprijemi. Plezanje s prijemom na dveh palicah (vrveh). Vodoravno plezanje z izogibanjem. Zgiba na dveh palicah (vrveh), tudi z gibi nog. Plezanje raznožno na dveh palicah, kolena oprta od znotraj in narti od zunaj.

Drog. Iz ležne vese zanožno izmensko in soročno ročkanje v razpete prijeme. Razpeta vesa za kratko dobo. Prevlek v veso zadaj. Premah odnožno naprej do seda zunaj lehti, na dobočnem do doprsem drogu iz stoje in iz vzpore, premah odnožno nazaj iz seda. Naupor v obesi iz stojne vese na dotemenskem drogu z nadprijemom in dvoprijemom. Toč v obesi nazaj znotraj lehti. Kolebanje v zgibi s podprijemom. Iz vzpore obrat do prečnega in bočnega seda med lehtmi. Iz seda spad nazaj v obeso. Vzmik spredaj s podprijemom na dotemenskem drogu — zmik naprej z napetima nogama v stojno veso in v zgibo, spočetka samo s podprijemom.

Krogi. Kroženje v vesi, iz mirne vese. Nihanje v vesi z določenim odzivom nog. Nihanje v zgibi z odzivom nog in seskokom v zanihaju. Izmenska obesa brez medkoleba. Preobrat kakor v II. razredu, toda na

lahko dosegljivih krogih, tudi v vznosno veso raznožno in sonožno z napetima nogama in v veso zadaj. Zanihati v vznosnih vesah.

Kolotek. Kolovanje v teku z velikimi koraki, vskok v stojno veso na klinu in kolovanje v letu z napetim telesom. Kolovanje v teku in preskakovanje zaprek, ki so postavljene na pot. Kolovanje v stran s šotskimi poskoki.

Bradlja. V prečni vzpori in v prečni ležni vzpori zanožno gibi nog. Premahi prednožno iz seda do seda zunaj pred rokama brez medkoleba. Premahi zanožno do seda zunaj za rokama presedanje nazaj. Preskok prednožno (prednožka) iz prečne stoji v dobočni do doprsni bradlji. Prednožka z medkolebom. Premah odnožno navzpred do seda. Premahi eno-nožno v bočni ležni opori zanožno. Iz bočne ležne opore zanožno vskok skrčno na zadnjo žrd in potem prednožka čez sprednjo žrd. Preobrat kakor v II. razredu, tudi z notranjim prijemom in vzmik do raznožnega seda. Preobrat nazaj iz prečnega seda raznožno do stojne vese.

Raznoterosti. a) Znane vaje v hoji, v poskoku in v teku. Tekmovalni tek do 70 m. Trajni tek do 5 minut.

b) Prosti skoki. Kakor v prejšnjem letu.

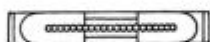
c) Metanje, lovenje, padanje in deganje. Nadaljevanje znanih vaj v dosego večjih izvedb. Metanje žoge z zanko v daljino (žoga 1 kg težka).

d) Pretezanje in prerivanje. Pretezanje z vrvjo v skupinah iz zaleta.

e) Dviganje in nosenje (skupne vaje) z zvišanimi zahtevami.

Igre.

(Dalje.)

STATISTIKA SREDNJIH ŠOL NA SLOVENSKEM IN V ISTRI.

PO LETNIH IZVESTJIH.

(Konec.)

Neobligatna slovenščina.

Slovenščino kot prost predmet poseča vsega skupaj 422 gimnazijcev in 161 realcev, hrvaščino 59 gimnazijcev in 74 realcev. To je ravno dovolj za uradniški naraščaj v teh deželah, tako da bodo Slovenci in Hrvati še težje dobili službe in v njih napredovali, ako se razmere temeljito ne izpremenijo. Na mnogih zavodih so učili neobligatno slovenščino učitelji brez strokovne kvalifikacije, na nemški gimnaziji v Ljubljani celo Nemeč, seveda brez usposobljenosti za slovenščino kot predmet. Splošno pa se dozdeva, da so šolske oblasti bolj naklonjene neobligatni slovenščini kakor obligatni. Na nemški gimnaziji v Ljubljani se je uvedel nov učni načrt za neobvezno slovenščino in odobril z ministrskim odlokom od 24. X. 1910., štev. 36.651 ter so se dovolili 4 tečaji z odlokom od 28. X. 1910., štev. 42.754. V prvih dveh oddelkih, ki sta za 4 nižje razrede, so

po 3 ure na teden, v zadnjih dveh po 2 uri, v celem torej 20 ur, to je 2 uri več kakor na kranjskih državnih gimnazijah za obligatno slovenščino. Tudi se je stvar kaj hitro rešila: nemška gimnazija se je l. 1907. osamosvojila, še le v šolskem letu 1911.12. izpopolnila na 8 razredov in je že v jeseni 1910. imela definitivno urejen pouk neobvezne slovenščine; memorandum slovenskih profesorjev iz leta 1904. o obveznem pouku slovenščine pa še ni rešen.

Podporništvo.

Dohodki posameznih podpornih društev so seveda neenaki, a tudi ne sorazmerni s številom dijakov. Viri dohodkov so zelo različni. Nekateri zavodi imajo že velike glavnice, od katerih dobivajo precejšnje obresti; v tem oziru prednjačita gimnazija in realka v Celovcu. Drugi viri dohodkov so darila javnih korporacij, denarnih zavodov, raznih velikih podjetij, imovitih posameznikov, prispevki članov ter čisti dobiček raznih prirediteljev.

Deželni odbor kranjski je daroval gimnazijam 1300 K, realkama 250 K, koroški: gimn. 200 K, real. 100 K, istrski: italijanski gimnaziji v Kopru 300 K (poleg 500 K ustanov) ter italijanskemu zavodu v Pazinu 6000 K. Italijanske srednje šole v Istri so torej dobile od dežele 7200 K podpore, hrvatske pa 400 K. Vrh tega je italijanska srednja šola v Pazinu deželna.

Od občin žrtvuje tržaška največ za srednje šole, seveda za italijanske. Mesto Trst vzdržuje gimnazijo, ki je letos razdeljena v dve, in dve realki. Razen tega je darovalo realki v Vodovodni ulici 1700 K za učne knjige, realni gimnaziji in realki v Pazinu 1000 K. Ljubljanska mestna občina je dala drugi gimnaziji 150 K, prvi gimnaziji nič, nemški gimnaziji 40 K, realki 200 K, vrh tega še plačuje najemnino in razne stroške za realčno poslopje. Idrijska občina, prvotna vzdrževalka realke, je darovala 300 K; Pulj 2043.81 K za knjige na tamošnji italijanski realni gimnaziji, ki je prej bila občinska; Ptuj 100 K gimnazijskemu podpornemu društvu; občina Veprinac 100 K in Kastav 50 K občinski realni gimnaziji v Vološkem-Opatiji.

K javnim korporacijam spadajo tudi štajerski okrajni zastopi. Okrajni zastop v Šmarju je poklonil 100 K podpornemu društvu slov.-nem. gimnazijskih razredov v Celju, mariborski 10 K društvu mariborske gimnazije.

Med slovenskimi denarnimi zavodi na Kranjskem najdemo razmeroma malo darovalcev: hranilnica in posojilnica v Kranju tamošnji gimnaziji 30 K; kmetška posojilnica ljubljanske okolice prvi in drugi gimnaziji po 100 K; mestna hranilnica v Novem Mestu tamošnji gimnaziji 200 K; okrajna hranilnica in posojilnica v Idriji 200 K; Slapenska posojilnica v Vipavi 100 K, Notranjska posojilnica v Postojni 200 K, vse tri idrijski realki. Vsi slovenski denarni zavodi na Kranjskem so torej prispevali 750 K. Slovenske posojilnice na Štajerskem so se drugače postavile: Južnoštajerska hranilnica 500 K, posojilnica v Celju 500 K, hranilnica in posojilnica v Šmarju 100 K, ljudska hranilnica in posojilnica v Celju 50 K, posojilnica v Konjicah 20 K, vse za slov.-nem. gimnazijske razrede v Celju; hranilno in posojilno društvo v Ptujju 60 K in posojilnica v Mariboru 50 K mariborski gimnaziji. To je skupaj 1280 K od štajerskih slovenskih denarnih zavodov, ki razen tega veliko žrtvujejo za dijaške

kuhinje, hranilno in posojilno društvo v Ptujju pa še vsako leto po več tisoč kron za visokošolce. Hrvatska „Posujilnica u Voloskom“ je dala tamošnji realni gimnaziji 600 K.

Nemški denarni zavodi: kočevska hranilnica 400 K tamošnji gimnaziji; koroška hranilnica koroškim gimnazijam 1300 K in realki 1600 K; beljaška hranilnica tamošnji gimnaziji 400 K in nemškemu dijaškemu domu 600 K.

Italijanski denarni zavodi: tržaška hranilnica 1000 K tamošnji italijanski gimnaziji in 1500 K italijanskima realkama.

Med darovalci se nadalje nahajajo: Za idrijsko realko c. kr. ministrstvo za javna dela 300 K, umrli maturant Milan Medica 100 K. Za devet učencev male realne gimnazije v Voloskem-Opatiji „Bratov. hrv. ljudi u Istri“ 150 K, podpornema društvu istega zavoda dediči Josipa viteza Gorupa pl. Slavinjskega 1000 K; isti so darovali tudi hrvatskemu gimnazijskemu podpornemu društvu v Pazinu. Za nemško gimnazijo v Ljubljani „Südmark“ 150 K, ljubljansko društvo za oskrbovanje revežev 430 K; za kočevsko gimnazijo knez Turjaški 1000 K, nemški Schulverein 400 K, trboveljska premogokopna družba 200 K, nemško gledališko društvo v Kočevju 200 K, „Südmark“ 100 K; za beljaško gimnazijo c. kr. ravnateljstvo državnih železnic 400 K, nemški „Schulverein“ 100 K, c. kr. naučno ministrstvo 300 K za poučne dijaške izlete; za mariborsko realko generalno ravnateljstvo c. kr. priv. južne železnice 120 K. Za italijansko gimnazijo v Trstu trgovska in obrtna zbornica 500 K, borza 500 K; za italijansko srednjo šolo v Pazinu „Lega Nazionale“ 500 K. Na italijanski realni gimnaziji v Pulju so profesorji položili temelj podpornemu društvu z zbirko 125 K.

Razne prireditve v korist podpornim društvom so donesle čistega dobička: predavanja na drugi državni gimnaziji v Ljubljani 83·55 K, v Kočevju 126·66 K, na nemški gimnaziji v Trstu 117·29 K; dijaška telovadba v Idriji 297·38 K, v Pulju za nemško gimnazijo 804·16 K, za realko 392·70 K; plesi v Beljaku 103·54 K, v Kopru 605·92 K, na italijanskem zavodu v Pazinu 846·90 K, na nemški gimnaziji v Trstu 427 K. Na zadnjem zavodu se je priredil tudi večer z godbo in gledališko predstavo, ki je dal čistega dobička 766·58 K.

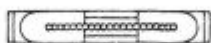
Nekateri zavodi imajo še poseben podporni fond za dijaška potovanja, tako gimnazija v Beljaku, Celovcu, italijanska realka v Trstu.

Sprejemni izpiti.

Sprejemni izpiti za srednje šole so na Hrvatskem odpravljeni že od l. 1908. V Avstriji se še vedno zahtevajo, dasiravno je učiteljstvo ljudskih in srednjih šol proti njim. Ogromna večina slovenskih učencev mora sprejemni izpit delati celo iz dveh jezikov: slovenskega in nemškega, četudi je učni jezik v nižjih razredih slovenskih gimnazij na Kranjskem popolnoma slovenski, torej znanje nemščine nepotrebno za sprejem. Sicer vlada tudi v tem oziru neenakost in nejasnost v izvestjih. Starši, ki bi se hoteli iz izvestij poučiti o zahtevah za sprejemno izkušnjo, največkrat ne vedo, pri čem so. Jasno se izraža izvestje druge gimnazije v Ljubljani, ki pri učnem jeziku dodaja v oklepaju „slovenskem in nemškem“. Prva gimnazija pravi „slovenskem, oziroma nemškem“, kar bi se razumelo tako, da eni (Slovenci) delajo sprejemni izpit iz slovenskega, drugi (Nemci)

pa iz nemškega jezika. Ker pa Nemcev ni več na zavodu, odkar je odcepljena nemška gimnazija, zato je tako izražanje napačno in moti roditelje. Izvestji gimnazij v Kranju in Novem Mestu govorita samo o „učnem jeziku“, torej mora bralec misliti samo na en (t. j. slovenski) učni jezik. Novomeško izvestje celo citira ministrski odredbi z dne 14. marca 1870., št. 2370 in 27. maja 1884., št. 8019, ki tudi govorita samo o enem učnem jeziku kot predmetu sprejemne izkušnje. Idrijska realka v izvestju sploh ne pove, kaj se zahteva pri sprejemnem izpitu, le v izpričevalu ljudske šole mora biti red iz učnega jezika („slovenskega in nemškega“). Na slovensko-nemških razredih v Celju in Mariboru je sprejemni izpit iz obeh jezikov in izvestji to tudi jasno povesta. Kakšni so sprejemni izpiti v Št. Vidu, se iz izvestja ne spozna.

Na gimnaziji v Gorici se za sprejem v prvi razred s slovenskim učnim jezikom zahteva izpit samo iz enega učnega jezika in sicer je v oklepaju dodan slovenski. Ako je to mogoče v Gorici, zakaj pa ne na Kranjskem?

KNJIŽEVNO POROČILO.

OCENE.

Unser Schulaufsatz ein verkappter Schundliterat.¹ Napisala Adolf Jensen in Wilhelm Lamszus. Zal. Alfred Jannsen, Hamburg. Cena 2:40 K.

Ker ste vzgojeni v duhu šole s trdnimi pedagoškimi principi in če živite v nji, z neomajnimi zaokroženimi didaktičnimi zahtevami, se vam upira čtivo tega dela. Ni čuda; saj postavljata pisatelja na glavo vse svete temelje jezikovnega pouka, vso prelepo šablono, po kateri se goji spisovni pouk od začetka ljudske šole tja do konca srednje. Še več! Dokazujeta in dokazeta, da je vsa ta prelepa zaokroženost, vsa ta trdna neomajnost, te gladke, sezidane ceste, ves tak pouk tako izrečeno soroden šundu raznih indijanaric in izrodkom zakotne literature, da so vsi njegovi izdelki sami šund. Morebiti premagate averzijo proti nazorom te knjige in čitate dalje. Prijemate se za glavo. Čudite se . . . Je res? Je to mogoče? Da, prijatelj, dokazi so tu, neovržni dokazi! Zamislite se in prevzame vas žalost, ko se podira ta logično sestavljena stavba. In končno, ko ste se uživali, vam pride humor. Oni iz knjige z vso svojo ironijo vas prevzame. Bridko se morate smejati tisti tako nelogični logiki, ki preveva ves ustroj naših šol. Ves ustroj — ne le v spisju — pa menda še posebno v spisju; saj navajata pisatelja, da sta preštudirala za kritiko kar trideset najboljših spisovnih vzorcev v Nemcih, kjer sta našla vso nenaravnost, ves izrečeni šund v patentiranem šolskem spisju.

Torej nekako podiranje starega je delo — tako tožite. Da trdite to, imate prav; da tožite tako, ne! Postrgati je treba stari kvas, da se nastavi novega; podreti je treba protinaravno stavbo, da se zida novo; izrupati zlo s korenino, populiti in uničiti ves plevel, kjer naj da narava zrnje dobrega, edino koristnega. Z vsem šundom proč, z vso sestavljeno in preparirano

¹ Gl. članek: „Jensen-Lamszus: Staro in novo spisje“ v današnji številki „Pop.“!

logiko proč! — Tako sta zrušila, ker duša v pedagogu je spoznala, da „dela otrok kakor umetnik“. Šola pa: „problemi morajo biti, sistemi, umetnine in svetovna naziranja. Mali otroci, jecljajoči, morajo peti o Alpah, o koristi domačih živali. In če je bil učenec realni ali latinski gimnazijast, poje le še o jasnosti filozofov in o kristalizaciji pesnikove boli“ (164—165) — ker se pozablja, da je „upodabljaajoče spisje po življenju, naravno spisje, da je metodičen temelj jezikovnega pouka“ (str. 165). Ne po vzorcih, zaboga ne po vzorcih! „To je vsa skrivnost. Spravite vse svoje vzorce. Ne dajajte jih za predloge, pač pa pozneje. In nepregledna vrsta takih slik se nam odpre. Od prvih otroških povestice do klasične pesmi in razprave spremljajo otroka od prvih poskusov v tekanju do krepkega korakanja. Poskusil je prodreti otrok v travnik, v kos gozda, pa že mora zreti to obljubljeno deželo z očmi Liliencronovimi. Poskusil je razdreti bistvo človekovo in izgubljaajoče posameznosti strniti, pa postavim pred njegove začudene oči sliko mojstrovo. Poskusil je predstaviti akt spoznanja, ko je hrepenel po jasnosti svojega notranjega naziranja, in „berilni sestavek“, „klasičen vzorec“ mu kaže mojstra pri toku misli“ (str. 144).

Tole bi hotel, da bi razmotrival vsak, v metodiziranju in pedagoških principih še tako zakrknjeni srednješolski in ljudskošolski učitelj, ki ima opraviti s spisovnim poukom. Dobro da bi premislil, prej ko se dotakne zadnjega poglavja v knjigi „Ausblicke“, kjer je napisan načrt, ne učni načrt, le pregled razdelitve snovi, pa to celo po šolskih letih in po šolskih predmetih. Če mu namreč ne preide prvih 180 strani v kri in meso, bo profaniral ta „načrt“ in iskal bo v njem tēm, ki jih ni, četudi so napisani celo naslovi. Neprevidno sta ravnala tu pisatelj; zakaj v svojem optimizmu ne poznata vsega bistva zakrknjenosti patentiranega pedagoga. Ali pa, če je „zakrknjenost“ prehuda beseda, rečem, da ne poznata bistva štrašljivosti in plašnosti. — Jaz pa bi rad, da bi to delo uglajalo steze, ki jih je pri nas strahoma, pa vztrajno poskušalo hoditi tisto vražje „prosto“ spisje.

V dlakocepno kritiko dela pa se načeloma ne spuščam.

Pav. Flerè.

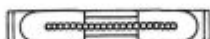
NOVOSTI.

Petindvajsetletnica Zaveze avstr. judoslovanskih učiteljskih društev. Spominski spis. Sestavil Luka Jelenc. Ta krasno opremljena knjiga z bogato in velezanimivo vsebino je izšla v proslavo Zavezine 25 letnice. — Na naslovni strani originalna risba strokovnega učitelja Dragotina Humka. — V tekstu 10 ilustracij. — Cena: broširanemu izvodu 3 K, elegantno vezanemu 4 K, s poštnino 30 h več. — Vsak zaveden učitelj in vsaka zavedna učiteljica, ki se zanima za delo naše organizacije, naj si to knjigo naroči. Naroče si jo naj vse naše organizacije in knjižnice. Zaloga ni velika, zato hitite z naročili! — Naroča se pri vodstvu Zaveze v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Učenci in učenke. Vaditeljski zbor Sokola v Kranju je izdal prvi zvezek Vaditeljske knjižnice „Učenci in učenke“ (3. do 8. šol. leto: 8. do 14. leto). I. del. Knjigo je poslovenil in priredil E. Sajovic. Cena 1 K 80 v, s pošto 2 K. — Priporočamo.

„Veda“ ima v svoji 4. in 5. številki tole vsebino: Odgovori na anketo o Jugoslovanskem vprašanju. Dr. Šilović — Dr. Polić — Dr. Vošnjak, Milan Krešič, Dr. Petar Tomić, Rajko Šinek, Dr. N. Z. Bjelovučić, Dr. Vekoslav Kisovec, Dr. Fran Heric, Makso Pleteršnik, Dr. Henrik Tuma, Dr. Karel Slane, Dr. Anton Dermota, Dr. Milan Rešetar, Dr. Zdeněk Tobolka: Vseslovanstvo (Konec), Dr. Albert Bazala: Problem ličnosti. (Konec), Dr. Štefan Sagadin: Reforma avstrijske uprave, Dr. Oton Stehlík: Karel Havlíček-Borovský o Slovencih (Konec), Dr. Dragotin Lončar: † Milan Pajk, Andrija Gavrilović: Iz prepiske Antona Aškercera, Ivan Vavpotič: Jesenske misli ob letošnji „pomladni“ razstavi v Jakopičevem paviljonu. Slovnstvo, umetnost, jezikoslovje, kulturna zgodovina. Niko Bartulović: Iz srpsko hrvatske književnosti. Emil Adamič: Novi Akordi XII./3. Ivan Vavpotič: Poglavja o slovenski umetnosti, II. Ivan Koštiál: Dr. M. Murko o mohamedanski srbohrvatski epiki. Dr. Oto Stehlík: „Umělecká Beseda“ v Pragi in Jugoslovani. Filozofija, psihologija, pedagogika. Pavel Fleré: Reforma učne v delavno šolo. F. V.: Vojaška in srednješolska v goja. K. O. Milan in Milena. Gledališka predstava na prostem v Divji Šarki. Pravo in uprava. Dr. Štefan Sagadin: Dr. Leonida Pitamic, pravica poslanca do dijet. Politika. Albin Ogris: Nekaj novejših prispevkov h kritiki sodobne demokracije. Politična ekonomija. Dr. Juraj pl. Tomičič: Carinsko-politični eseji, I. Vladimir Knaflič: Avstrijska gospodarska zakonodaja 1912. Beleške: I. Koštiál. Archiv f. slav. Philologie. Dr. Lokar, Wörter und Sachen (Murko, Schröpfköpfe bei d. Südslaven). Dr. Vrečko, Revue des Deux Mondes. Dr. Ilešič. Iz Štifterjeve avtobiografije. Dr. Ozvald, Meminisse iuvat; O slovenskem učnem jeziku. Dr. Vošnjak. Mjesečnik pravnikičkoga društva. V. K.: Časopis za zgodovino in narodopisje. Naši Zapiski. Omladina. Danzers Armezeitung. Swiat Slowianski (Jugoslovanska resolucija).

Nove umetniške razglednice. V zalogi tvrdke Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani je izšla serija 6 umetniških razglednic po slovenskih narodnih pesmih (1-6). Razglednice, ki jih je naslikal znani umetnik H. Smrekar, izborno predstavljajo veselje in trpljenje slovenskega ljudstva po naših narodnih pesmih. Slikarju se je posrečilo, da je s pravim umetniškim razumevanjem v podobi podal vse mišljenje, ki veje iz narodnih pesmi. Umetniku moremo k delu le čestitati in upamo, da se bodo te krasne razglednice kar najbolj razširile med slovenskim ljudstvom.

RAZGLED.

Časopisni vpogled.

Roland. Štev. 7.—9. 1. 1913.

Štev. 7. „Das Kind und der Erwachsene“. To sta si dva tujca. O „zakaj“ in „da ne bi bilo treba“, govori odstavek. Ampak razmere! Saj je v vsem clovečanstvu bilo le dvakrat, da se je v praksi lahko govorilo o uresničenju in vladarsivu otroškoga sveta; v starem veku in v svetu umetnikov. — „Erinnerungen an die Religion

meiner Kindheit". Ko sem omenil ta spis v poročilu o 5. in 6. števi, sem dejal, da bom poročal o njem menda kaj prav zanimivega. Motil se nisem. Otroška, mladeniška duša v svoji zaupnosti, v svojem omahovanju, v svoji zlobi se odpre tu z vso svojo nagoto. Kako trepeče, pa kako se osvaja v spoznanju razlike med besedo in dejanjem, kako dvomi, kako se udaja zlemu, da bi prišla kazen; in te ni Zavrgel bi Boga in ga ne more Upira se proselitskemu katekizmu, ogiba cerkve — ampak misijonar bi postal! Posvelni duhovnik ne. To so boji, lakota, žeja, hrepenenje in „pri tem sem imel občutek, da se moram pogrezniti. Zdaj vem, da so bili to predhodniki moje duševne pubertete.“ In take ima pač menda vsak človek, ki čuti in misli, ki veruje in vendar hoče tudi prevdarjati. Da bi pri tem trpela vernost? Ne verjamem. — „Zweifel u. Bedenken im Beruf“ je pismo učitelja, ki se je vrgel v vse „novo“, ki je zdvojil med Scharrelmannom in Försterjem; Scharrelmann mu odgovarja. Škoda, da mu ne reče, naj se vrže v vse novo s podvojeno silo ter išče sebe v otrokih po tej metodi; zakaj ne Scharrelmann, ne Förster, pač pa človek. — „Kinder und Plastilin“ (Heinr. Scharrelmann) Strah ga je pred oblikovnim poukom (Formunterricht); mislim, da še marsikoga, saj ne le plastilina, še cestno blato je predobro zanj. — V „Pädagogischer Ratgeber“ svetuje Scharrelmann o ustanovitvi šole. — Bei der Arbeit obravnava prislovno določilo kraja „brez abstraktov“. — Zvezek zaključuje obširno poročilo o „Volkswohlfahrtskongress-u v Dortmundu“.

Štev. 8/9. Zwang und Freiheit in ihrem Verhältnis zur Grundstimmung des Unterrichts. Paul Blume je tu napisal, kar ni neznano: „Sila razdvaja; prostost sama ne daje psihične združitve. Zunanja prostost in duševna vez vodita k pravi skupno-ti.“ Učitelj, ki šoli živi, to ve. — Tudi novica o „Schule und Militarismus“ je stara, pa tolikokrat pozabljena, da je v šoli „dril“ strašno domač; strelne vaje ga izpopolnujejo. — „Die Körperkultur in den deutschen Schulen je odprto pismo na Njega ekselenco gospoda učnega ministra v Kamčatki. Bogme, da je res treba poštene ironije, da pride po odpravi vsega zla v šolstvu v Kamčatki tudi v tem oziru luč k nam, v civilizovane države. — „Bildziehung“ kaže pot k razumevanju umotvorov; in ta je: na podlagi šunda se šund zavrača. Morebiti bi to veljalo, vodi pa menda laže do blaziranosti kakor do razumevanja. — Der Sonntag des Großstadtkindes“ je praznik le, če ga je preživel na prostem; to je zahteva. „Einige interessante Kinderbriefe“ je Scharrelmannov prispevek k prostemu spisju. Primerjava pristnih otroških pisem je — res čisto otroških po snovi in slogu, polnih življenja — in takih, ki so jim služili za vzorce razna „Pisma“. In pri teh pravi pisatelj: „Škoda, še tako mladi — pa že tako temeljito pokvarjeni“. — Ein Erbfehler der Eltern!“ Starši so bili tudi tako: „Ko bi bil jaz tak...“ „Ah, kako težko je vendar za nas starše, da bi se sprehajali z otroci roko v roki v deželi resnice!“ pravi Scharrelmann k temu. — „Vom goldnen Ueberfluß“ ima nadaljevanje prihodnjič. — „Warm“ und „kalt“ obravnava v nazornem nauku Fritz Gansberg. Kako — to praviti, bi vodilo predaleč; po formalnih stopnjah gotovo ne, ker Gansberg je preveč prijatelj otrok. — „Bei der Arbeit“ prinaša dve skici: „40 Celsius!“ in „Zählen“. Prva je verouk v računski uri Zakaj to? Saj poznate vpliv 40°C; no, in tudi pouk v prirodoslovju in računanju je najlepši čisto po naravi, če hočete: popolnoma religiozen. Druga skica se prihodajč nadaljuje. — „Zum Vorlesen“ prinaša „Vom begrabenen Sonnenschein, der wieder lebendig geworden ist“; obravnava postanka premoga. — „Dem Verdienste seine Krone“; kot „resnična zgodba iz dežele resničnosti in dežele blaženosti“ pripoveduje, da učiteljstvo v deželi resničnosti strada, in da je prišla njih tropa do vrat dežele blaženosti, kjer se je razgovarjalo z nadangelom Mihaelom V tej tropi pa so bili sami nadučitelji in en sam učitelj. Vsi povedo vsak svojo zaslugo, da so postali nadučitelji — bili so vestni, šolski itd. itd. — učitelj pa je bil prijatelj otrok in ni avanziral, ni dobil

odlikovanja . . . Pravljica; — pa odgovori nadučiteljev se čitajo prav dobro! — „Bücher“ zaključuje ta zvezek, tako raznovrsten in sočnat. Pav. Fleré.

Pedagoški paberki.

—r— **Genij v šoli.** Linné je moral zapustiti šolo, ker ni mogel dohajati svojih součencev, in je moral postati čevljarški vajenec. Liebig je bil zadnji v svojem razredu. A. von Humboldt se je kazal tako slabe glave, da so njegovi učitelji sodili o njem, da ni zmožen za nauk. Bürger se je mučil dolge dneve z latinskimi sklanjami in niti ene ni mogel pomniti. Walter Scott je bil strah vseh svojih učiteljev; prof. Delzell mu je v Edinburgu prorokoval, da ne bode nikdar ničesar dosegel. Swift je tako slabo položil izpit, da ga v Oxfordu niso hoteli sprejeti. Wellington se je odlikoval v šoli edinole kot lenuh in nemarnež. Napoleon se je kot otrok težko učil. Veliki kipar Thorwaldsen je ostal tri leta v drugem razredu. G. Hauptmann ni mogel v peto šolo in je imel zlasti v nemškem spisju vedno slabo znamko. Alfieri je moral zapustiti licej, ker je bil nezmožen. Dovolj jasnih dokazov, da moramo tudi napram slabim učencem biti potrpežljivi in milosrčni in s svojo sodbo se ne smemo pre nagliti in uničevati eksistenc, ker v bodočnost nihče ne vidi.

—r— **Kako čitati,** nasvetuje profesor Franc Novak v letošnji „Češki Osveti“. Kot dovršen tip bralca navaja protestanta iz dobe reformacije. Sveto pismo mu je knjiga vseh knjig — vsa literatura. Čitanje te knjige ni samo navdahnilo bralca, bil je z duhom knjige ves prožet. — Prvi pogoj pravilnega čitanja je osredotočenje misli; čitatelj bodi pri knjigi z vso dušo, naj se ji izroči z vsem svojim bitjem, naj pozabi med čitanjem ves svet in sebe samega. Povesti in romane čitajmo tako intenzivno, da se naš životni zajem popolnoma zenači z zajmom junakov in junakinj romana, da naše srce bije v istem tempu kakor njih srce. Pesmi vzemimo v roke samo v istem razpoloženju, kakor poslušamo godbo; tudi v pesmi nas mora zahvatiti močni godbeni val in nas zanesti iz vsakdanjega sveta v višje sfere melodiških čustev. — Liriška knjiga dejstvuje na čitatelja najmočneje zjutraj, ko so čuti osveženi in nervi prerojeni ter se najraje in najhvaležneje oddajajo vtiskom. Tu tudi krajša pesem znači radostni dar za ves dan — Naopak čitamo ob tihih večerih, ko je utihnil šum dela in množice, ko samotna svetilnica razsvetluje tajnovito vse predmete, ko so žena in otroci že zaspali, filozofične pesmi ali romane, ki predvajajo duši globokejšje temelje in bolj verne slike življenja, nego so dostopne povprečnemu opazovalcu. — Čitajmo počasi in pazljivo, ne površno! Nekatere dele čitajmo glasno! Krasno delo, ki je močno učinkovalo na nas, čitajmo dvakrat, nekolikokrat! Podpora pravilnega čitanja so opazke in izpiski.

—r— **Principe enotne šole** določa J. Tews takole: 1. Šola se deli samo po stopnjah in strokah; vse stanovske šole se morajo ukiniti. 2. Temeljna stopnja vsega šolstva za vse sloje je občna ljudska šola. 3. Na tem skupnem temelju se gradijo zavodi za daljnjo naobrazbo. 4. Nadarjene učence narodne šole treba podpirati, da morejo dalje študirati. 5. Višje stopnje javnih vzgojnih zavodov se prilagodijo različnim strujam sedanjega kulturnega življenja.

—r— **Koedukacija na angleških srednjih šolah.** Tajnik angl. min pouka (Board of Education) je govoril o koedukaciji in konstatoval, da je od 1037 od strani vlade priznanih srednjih šol uvedlo koedukacijo 232 z 32.764 učenci in učenkami. Letos pa se v 262 srednjih šolah poučuje 39.891 dečkov in deklic skupno. Zdravniki se ne strinjajo v mnenju o koedukaciji. Četudi znameniti pedagogi priporočajo koedukacijo vsled oplemenjujočega vpliva deklic na divjo naravo dečkov, vendar so pedagoški krogi prišli do spoznanja, da so vsled razločkov med dečki in deklicami uspehi obojih večji pri razdelitvi otrok po spolih.

—r— **Počitniške kolonije na Francoskem** se razvijajo zelo lepo, kar je razvidno najbolj iz sledečih števil, vzetih iz članka „Les vacances des enfants du peuple“ v „Rev. Péd.“ od A. E. Andréja:

L.	1881	so poslali na deželo	3	mestne otroke
„	1901	„	„	8.000 mestnih otrok
„	1902	„	„	14.000 „
„	1904	„	„	22.300 „
„	1905	„	„	26.606 „
„	1907	„	„	53.410 „
„	1910	„	„	72 836 „
„	1911	„	„	81 358 „

za zadnji dve leti še ni statistika gotova, ali pisatelj meni, da je bilo letos gotovo čez 100.000 otrok poslanih v gore in na morje čez počitnice. P.

Šolska higijena.

—i— **Veličina šolske sobe** naj bo po zahtevi saškega učiteljstva natančno sorazmerna s številom učencev. Število učencev pa na temelju higijeničnih uvaževanj ne sme prekoračiti 35. Razred ne sme biti daljši od 9 m, ne širji od 5 m, ne višji od 4 m, ker se manjša znamenja zemljevidov, slik in drugih učnih sredstev ne morejo razpoznati iz večje daljave od 9 m. Tudi nekateri soglasniki se razlikujejo samo v določeni oddaljenosti, sicer nastopa preobteženje govoril. Največja širina 6 m je upravičena vsled svetlobe; v širjih razredih so klopi pri zidu slabo razsvetljene. Če pa visokost presega 4 m, potem se razred ne more dovolj ogreti. Ploščina razreda torej ne sme iznašati nad 54 m² in vsebina ne nad 216 m³. Zdravniki zahtevajo za vsakega učenca 20 m³ svežega zraka na uro. Ker tehniške naprave onemogočujejo štirikratno spremembo zraka na uro, je zahteva 5 m³ za vsakega učenca utemeljena. Nadalje zahteva saško učiteljstvo po 1·25 m² poda za vsako dete. Kdor pomisli, da je treba dovolj prostora za dihalne vaje z raznimi kretnjami ramen, ta razume tudi to zahtevo. Če 216 m³ in 54 m² še ni izčrpljeno s 35 učenci, moram opozoriti na dejstvo, da tudi klopi, omare, miza itd. zavzemajo mnogo prostora; navedena števila so torej minimalna. K prednostim, ki jih nujajo ta razmerja za telesno zdravje, se pridružuje še dejstvo, da omogočuje le takšna soba in takšno število učencev individualizacijo pri pouku in vzgoji. Učila daja vsem šolam na Španskem država. Tako se učiteljem ni treba natezavati z vaškimi „grandi“ za najpotrebnejša učna sredstva.

—i— **Borba z alkoholom** mora začeti v ljudski šoli. Kdor o tem še dvomi, naj prečita razne statistične izkaze, ki jih donajajo časniki o šolskem alkoholizmu. K mnogim statistikam, ki smo jih že objavili, pridamo še tole: V Milanu so izpraševali z ozirom na pitje alkoholnih pijač 38.462 dečkov in deklic elementarne šole. Nad 83% je pilo vino, 44·22% dečkov in 40% deklic je zavživalo tudi likere. 24·81% dečkov in 11·05% deklic je bilo večkrat pijanih. Samo okoli 17% učencev ni nikdar pilo opojnih pijač.

—i— **Specijalisti ali zdravniki z občno prakso?** Šolski zdravniki so se posvetovali o tem, ali naj se za šole imenujejo specijalisti ali pa zdravniki z občno prakso. Na predlog medicinalnega svetnika dr. Poettera so zaključili, naj bi se imenovali za šolo učitelji z občno prakso, specijalisti pa bi se naj imenovali samo izjemno.

Skrb za obrambo mladine.

—b— **Sirote** smejo sprejemati po novi odredbi pruskega učnega ministrstva odslej samo abstinentne obitelji; če bi ne bilo takšnih dovolj, se morajo krušni očetje obvezati, da otroku ne bodo dajali opojnih pijač in da bodo pazili na to, da jim jih tudi drugi ne dodo dajali.

—b— Kolonija za zanemarjeno dečo na Angleškem. V Lethworthu na Angleškem so ustanovili društvo, ki preskrbi zanemarjeni deci nov dom, kjer se jim zagotovi dobra vzgoja. Takšni domi bodo sprejemali 6 do 12 otrok. Dom se izroči zakonski dvojici, od katerih ima ena vzgojno usposobljenost. Pri domu bode vrt in sadonosnik, da se nauče otroci vrtnarstva. Tudi rokodelstva se bodo otroci učili, da postanejo neodvisni in energični. Hrana in obleka se določita po zdravniških nasvetih.

—b— Francoski zakon o očetovstvu. Francoski senat je ukinil član 340. Code civil: La recherche de la paternite est interdite (iskanje očetovstva je prepovedano). To je bil eden izmed najbolj znanih paragrafov francoskega občanskega zakona.

Mnogo glasovitih pravnikov je dabatiralo o tem paragrafu, vsa socijalistiška literatura je skušala ta paragraf popraviti — a ni šlo, paragraf je veljal sto let. Nastal je za Napoleona I., da bi „nesramne žene ne zavajale mladih mož“. Čez sto let so se spremenili nazori, in danes bi iskali zaman parlament, ki bi zagovarjal tak zakon. Čuditi se moram, da je tako krut zakon, ki je tako oškodoval žene in društvo, preživel sto let.

Da se je paragraf odpravil, k temu je pripomogel zlasti strah Francozov pred izumiranjem naroda. Paragraf je bil skrajno nepravilčen, kajti v sto slučajih je nemara v enem slučaju mož zavedni del. Novi zakon dovoljuje dognanje očeta ob posebnih okoliščinah. Toži otrok, katerega zastopa mati in naj bo tudi mladoletna. Kriva obtožba se kaznuje z nekolikoletno ječo.

Šolske in učiteljske vesti.

—i— Kako živi učiteljstvo. Moravska je bogata dežela in učitelji so tamkaj razmeroma bolje plačani nego drugod. Ali tudi to ne zadostuje v teh težkih časih. Prof. dr. Engliš je proučil finančno stanje moravskega učiteljstva. Rezultat je tale: L. 1800 je bilo brez dolgov 22 % učiteljev; 21,3 % je imelo imetek, ali tudi nekoliko dolgov, 16,7 % je bilo brez dolgov in brez imetja; samo dolgov je imelo 39,3 %. To pomeni: dve petini učiteljstva ima samo dolgove, a ena petina nima ničesar in mora živeti samo od svoje plače. Najmanjši neredni tro ki, za bolezen itd. jih vrže v dolgove.

—i— Posebni učitelji obrtnih nadaljevalnih šol bodo imenovani na Dunaju, in sicer za sedaj 10—14. Dolžni bodo poučevati 21—24 ur na teden. Najprej bodo imenovani provizorno s plačo 2000 K. Najkasneje v dveh letih postanejo definitivni s plačo 2200 K in s stanarinsko doklado 800 K. Službene doklade iznašajo po 2, 3 in 4 letih 300 do 400 K. Po 32 letnem službovanju bode imel tak učitelj 7200 K plače.

—i— Belgijski učitelji in vojaštvo. Občni zbor federacije belgijskih učiteljev je sprejel letos tole resolucijo: „Z ozirom na dolžnost vsakega državljana braniti svojo domovino, z ozirom na dolžnost učiteljev, v slučaju potrebe pripravljati svoje učence na vojaško službo, člani Generalnega Komiteja itd. zahtevajo, naj se določba, da uživajo učitelji v vojaški službi posebne olajšave, ukine. To resolucijo so poslali naučenemu in vojnemu ministarstvu in obenem zbornicama. Morda bodo pa oblasti pametneje in bodo uvidele, da je bolj koristno, če učitelj za plačo dela v šoli, nego da bi lenaril nekaj mesecev po vojašnicah.“

—i— Delitev šole od cerkve. Velevojvodina Badenska hoče pouk ločiti od cerkve in ustanoviti posebno šolsko ministrstvo. Najbrž se bode to potem uvedlo v drugih nemških državah.

—i— Osrednja organizacija londonskega učiteljstva je London Teacher's Association. Ustanovljena l. 1872. je imela 39 članov, letos jih ima 17.916 od 20.000 učiteljev ljudskih, srednjih in privatnih šol, ki bi mogli biti člani. Organizacija društva je izborna. Ima 11 odborov: 1. finančni in upravni (17 članov), 2. tiskovni (15 čl.), 3. pedagoški (23 čl.), 4. damski (47 čl.), 5. centralnih šol (19 čl.), 6. večernih šol (27 čl.), 7. višjih šol (19 čl.), 8. domačega gospodarstva (23 čl.), 9. privatnih šol (25 čl.), 10. pomožnih šol

(19 čl.) in 11. deških ročnih del (23 članov). Upravni odbor je imel letos 13, vsi drugi 165 sej. Pobiranje udnine in naglo izvedbo sklepov omogočuje ogromni zbor 1047 poverjenikov zaupnikov v posameznih šolah. Tako je mogoče, da se n. pr. glasovanje o važni zadevi izvrši po listih v enem tednu, kakor se je to dogodilo septembra, ko se je imelo izreči učiteljstvo, da li ima društvo predložiti prošnjo za podelitev ženske volilne pravice. Važno vlogo igra tudi izborna urejeni organizacijski tehnik London Feacher; ima 24 strani in prihaja članom brezplačno. Udnina iznaša na leto 5 sh. (6 K). Odbor se voli po listkih in 18 mestnih skupinah. Za vsakih 150 članov se voli en odbornik. Kandidate za podpredsedništvo in blagajništvo sme vsak član predlagati teden dni pred volitvijo, ki se seveda vrši tudi po listkih. Navadno volijo najbolj marljive člane odbora. V letnem poročilu je vedno tablica, ki jasno kaže, kolikokrat je bil odbornik poklican na sejo in kolikokrat se je odzval pozivu. Podpredsednik postane čez leto dni brez volitve predsednik za 1 leto. Odstopivši predsednik izvršuje še dve leti častno funkcijo „eks-presidenta“. V letnih „poročilih“ se navajajo na prvem mestu vedno imena vseh nekdanjih društvenih predsednikov.

—i— **Osrednj:** **društvo angleškega učiteljstva** National Union of Teachers si gradi nov društveni dom za 792 000 K.

—i— **Oženjenim učiteljem**, ki imajo dva otroka, je dovolila vlada na Holandskem letno doklado tako dolgo, dokler zadnje dete nima 18 let.

Srednje in višješolski vestnik.

—l. **Pedagoški tečaji na nemških univerzah.** L. 1912 13. so se priredili po vseh 21 nemških univerzah pedagoški tečaji, zraven tega še v Hamburgu in Braunsbergu. V mnogih mestih obstoje razen vseuč. tečajev še posebni pedagoški zavodi. Prvo mesto zavzema v tem oziru Lipsko, kjer so priredili 9 tečajev za pedagogiko in psihologijo. Razen tega so ustanovili tu še pedagoški seminar, v katerem so prednášali Wundt (o psihologiji), Bart (zgodovino vzgoje s socijalnega in kulturno-historičnega stališča), Wirt (o psiho-fiziki), Bräan (reformni pokret v pedagogiki v zadnjih 20 letih). Razen tega so se vršili tudi praktični poskusi v šolah. Na drugem mestu stoji Monakovo, kjer so predavali Lips, Fischer in Andree. Tudi tukaj so se dijaki navajali k eksperimentalni psihologiji. V Hamburgu sta predavala Neumann in Goldschmid v najvažnejših pedagoških vprašanjih. V Halle je bil združen pedagoški tečaj s praktičnim poukom v šoli. Na mnogih univerzah se je predavala metodika posameznih predmetov, tako v Göttingenu, Halleu in Tubingenu. V zadnjem času se vedno množi število onih mest, ki po vplivu učiteljskih društev ustanavljajo zavode za pedagoška proučavanja. Tiho delo pedagogov-praktikov v teh zavodih je neizmerne pomena; ono povišuje nivo pouka in omogočuje uvedbo novih principov in metod v šolo.

—l. **O direktni metodi v jezikovnem pouku** piše P. Roques v „Revue universitaire“. Trdi, da se ta metoda v srednjih šolah ne da vzdržati, ker je protivna duhu teh zavodov. Zato se bo morala najti srednja pot med obema metodoma.

—l. **Odprava pripravnic za srednje šole.** V Frankfurtu so sklenili odpraviti pripravnice za gimnazije in realke. Od Velike noči 1914 naprej se ti razredi ukinejo. Odprava pomeni zmago privržnikov ljudske šole za vse sloje.

—l. **Kvaliteta profesorjev** po mnenju Journal of Education na Angleškem pada. Najbolj nadarjeni mat. ranti silijo sedaj v industrijo in trgovino, kjer jih čaka krasna bodočnost. Profesor ostane siromak vse svoje življenje, njegovo delo je nevhvaležno, družba učiteljev ne ceni. V industrijo in trgovino silijo torej talenti, ker jih čaka tam bogastvo, priznanje in svetovni vpliv. „R. P.“

—l. **Odgovornost profesorjev.** V neki šoli grofije Essex je ukradel neki deček v šoli nekoliko komadov fosforja in jih spravil v žep. Posledica je bila, da je dobil deček

nevarne opeklino. Starši so tožili ravnatelja in profesorja, da nista dovolj poučila dijake o nevarnosti fosforja. Dokazalo se je, da je profesor večkrat opozarjal razred na opasnosti fosforja. Starši so izgubili pravo in so morali plačati stroške. Profesorji kemije morejo zopet prosto dihati. „R. P.“

Inostransko šolstvo.

—a— **Mednarodni kongres za ljudsko šolstvo**, ki se je imel vršiti letošnjega marca v Madridu, se ni sestel, ker se je bilo bati klerikalnih neredov. — Španija in pedagogika — no, to se še ne strinja. Zato pa je ta dežela tako srečna in napredna.

—a— **Nemške šole na Rumunskem**. Rumunija „junaška“ država, je v zadnjem času zaslovela. Med drugimi znamenitostmi si sme prisvajati tudi to, da ima med vsemi nenemškimi državami največ nemških šol. 20 jih je, a pohaja te šole nad 7000 učencev. Največja šola je v Bukareštu, ki ima 2500 učencev; to je največja nemška šola zunaj Nemčije. Vpliv teh šol se kaže v ekonomskih razmerah države. Od vseh importiranih predmetov nosi 60% beleg „made in Germany“. V fabrikah in v trgovinah zavzemajo Nemci prva mesta in to ne Nemci iz Avstrije, ampak iz rajha. In tako vidimo čuden pojav: nemštvo naših Nemcev v Avstrliji zapira vrata avstrijski trgovini in jih odpira trgovini Nemčije. Nemci iz rajha se bogatijo, našim Nemeem pa preti bankerot. Tu l' a voulu, Dandiu!

—a— **O brezplačnosti pouka**. V Avstraliji skrbi sama vlada za vzgojo mladine, učitelj more postati samo svetovna oseba, vsi otroci od 6.—14 leta morajo hoditi v šolo. Elementarni pouk v šolah je brezplačen in brez konfesije. Občno naboženstvo poučuje se tudi v Avstraliji, ali ne izročeno ne cerkvi ne verski sekti. Predmeti ljudske šole so: čitanje, pisanje, aritmetika, gramatika, geografija, zgodovina, petje, risanje, začetki prirodnih ved, gimnastika in plavanje; deklice se uče tudi šivati, kuhati in gospodinjiti. Ne manjka tudi pouka o zdravju in treznosti. Na deželi stoji šola navadno na samem v polju, v sredini vseh krajev, ki so všolani. Če je tam železnica, se otroci brezplačno vozijo do šole in domov. V najbolj oddaljene vasi prihaja učitelj sam, ki ima tudi prosto vožnjo. Za siromašne učence obstoje ustanove, da morejo ubogi a nadarjeni tudi na univerzo. V Avstraliji hodi danes nad 12 mil. otrok v šolo; poučuje jih 16.500 učiteljev; stroški za šolo znašajo 57,138.144 K.

—a— **Učiteljske razmere v Kanadi**. Zahodna Kanada se je razvila tako naglo in tako velik je bil priliv doseljencev, da nastajajo tam znatne težave, kako bi se ustanovilo dovolj šol in kako bi se dobilo dovolj učiteljev. „Dobrih, mladih angleških učiteljev vedno nedostaja,“ toži uprava šolskih uradov v Saskatchewanu in Alberti. Učitelji dobivajo po deželi 650 do 750 dol. na leto (za 210 dni dela). Hrana stane tam 12 do 16 dol. na mesec. Najbolj potrebujejo učiteljev marca, aprila in maja, ko se odpirajo „kratkodobne šole“. Po mestih dobivajo učitelji 600—1000 dol., upravitelji in učitelji višjih razredov 1000—2000 dol. na leto. Šolsko leto razpada na dva tečaja, ki nehata 30. junija in 31. decembra. Priznavajo se izpričevala in diplomebritanskih vseučilišč, ostala izpričevala morajo biti opremljena z mnenjem britanskih šolskih uradov o prosilčevi sposobnosti. Sprejeti učitelji morajo posečati tečaje in se podvrgavati izpitu, kakor so predpisani za kanadsko učiteljstvo. V ta namen se jim naznani rok po stopnji njih izpričeval.

—a— **Ameriška samopomoč v šolstvu**. Prebivalci okraja Wake v sev. Karolini so doznali, da je treba za šolska poslopja več denarja nego ga je imel okraj na razpolago. Predložilo se je torej, naj se obdelujejo šolska polja in žetva pobira za šolske svrhe. Predlog je bil sprejet in lani so obdelavali 17 šolskih farm. Okolo 1200 ljudi je brezplačno delalo na teh farmah in čisti dobiček je popolnoma zadoščal v pokritje okrajnih šolskih stroškov.

--a-- **Imenovanje 12 podnadzornikov za angleške šole** se je imelo vršiti pod sledečimi pogoji:

1. Kandidati ne smejo imeti izpod 30 in ne nad 45 let;

2. poučevati morajo vsaj 8 let v ljudski šoli;

3. ne smejo imeti protekcije; kogar bodo priporočali bo izključen iz natečaja. — Bog ve, koliko nadzornikov v Srednji Evropi bi bilo imenovano po angleškem receptu.

„R. P.“

--a-- **Na Turškem** je sedaj po „Journal des Instituteurs belges“ 38 učiteljišč. Profesorji čitajo marljivo perijodiške evropske liste o vzgoji in pouku. Večina zavodov prireja shode po vilajetih, na katerih se bavijo s potrebnimi reformami in kjer se dela propaganda za nove učne metode.

--a-- **Materinstvo učiteljic v Ameriki.** Gospa Katerina Edze:l, soproga učitelja in učiteljica v New Yorku, je prosila za enoletni dopust s plačo, da se bode mogla posvetiti svojemu otroku, čigar rojstvo je pričakovala. Šolski svet je odklonil prošnjo z 32 proti 5 glasi. S tem se je izrekla ta korporacija proti materinstvu učiteljic. V odloku pravi, da se dajo dopusti samo v slučaju bolezni ali znanstvenega potovanja. Bilo bi pa nepravilno, se dati podpirati zaradi otroka od javnih uradov, posebno če ima še soprogo 2500 dolarjev plače.

--a-- **Japonsko šolstvo** je pač pustilo evropsko šolstvo za seboj. Že leta 1903. je bilo 11.868 šol pod stalnim nadzorstvom 6459 šolskih zdravnikov.

Prosvetna kronika.

--r-- **Javna predavanja na Ruskem** niso v posebni milosti vladajočih krogov. Vse, kar diši po prosveti, je ruskim reakcionarcem trn v peti. Posebno neradi gledajo, da prisostvuje predavanjem mladež. Ravnatelji srednjih šol na Ruskem so navadno takšni ljudje, kateri so znali svoje prepričanje najbolj prilagoditi zahtevam „višjih“ oblasti. Za prodano prepričanje so dobili ravnateljstvo, kar se pa dogaja po mnenju socijologov tudi drugod. Ti ravnatelji torej v svojem svetem strahu pred „načalstvom“ skušajo na vse mogoče načine preprečiti, da bi njihovi skrbi izročena mladina tudi poslušala predavanja. Kakor poroča Evgenij Jelačić v „Školi i žizni“, ravnatelji ne delajo izjeme tudi tedaj ne, če je predavanje zgolj znanstveno in ravno za učečo se mladino prekorigno. Včasih si upajo učencem direktno prepovedati obisk predavanj. Navadno pa skušajo preprečiti prisostovanje z zvijačo: dovoljenje se da šele par ur pred začetkom predavanja, tako da je za večino dijakov prepozno, ali se dovoljenje ne da z izgovorom, da so dijaki preobloženi z delom, da se vadijo za gledališko predstavo itd. Jelačić je mnenja, da bodoči pedagogi ne bode mogli razumeti postopka svojih prednikov. Razumevali bodo človeško lenobo, inertnost, obskurantizem in zlobo. Ali težko jim bode razumeti ravnatelja srednje šole, ki hoče odvrnati svoje gojence od znanja. In sedaj morajo predavatelji na kolenih prositi ravnateljstva, da dovolijo učencem pristop. Za vsak razred treba posebnih ugovorov in prošenj. Takšno psihologijo si bodoča pokolenja ne bodo mogla brez truda predstavljati; najmanj, kar nam bodo oponašali, bo ozkosrčnost in pretiravanje.

--r-- **Šolsko Matico** si ustanovijo evangelski Slovaki na Ogrskem. Društvo ima namen, zgraditi v ubožnih občinah šolska poslopja.

--r-- **Letno poročilo angleškega društva za domače čitanje** navaja stalno naraščanje bralnih krožkov, ki sedaj združujejo v sebi že čez 100.000 otrok. Mnogi krajevni šolski uradi podpirajo z nakupovanjem primernih knjig ustanovitev krožkov. Priznava se veliki pomen krožkov, ki navajajo otroka k marljivemu in lepemu čitanju in ga uče razlikovati dobro knjigo od slabe. Ker pride toliko zdravega čtiva v roke otrok, plačajo šolski uradi tudi majhno članarino, katero morajo poedini razredi vplačati, da postanejo člani društva.

—r— **Trgovske šole za deklice** se na Nemškem zelo množijo. Po novejši statistiki imajo tamkaj 137 nadaljevalnih trgovskih tečajev in 159 trgovskih šol za deklice.

Razne vesti.

—e— **100.000 K za najlepšega otroka.** Na svetovni razstavi v San Francisku l. 1915. bode najlepše dete, staro pet let, sprejelo dar od 100.000 K. Lepota obličja ne bode odločevala.

—e— **Shod Schulvereina.** Prvič je letos ob binkoštih zaplapolala na dunajskem rotovžu frankfurtarica — kakor v zasmeh stotisočem Slovanov, ki se bore v tem vele-mestu za svoje narodne ideale. Na rotovžu g'avnega mesta naše monarhije je zaplapolala frankfurtarica, kakor v opomin slovanski majoriteti Avstrije, da še do'go ne smejo misliti na boljšo bodočnost, da nesloga in koristoljubje posameznih plemen in strank še vedno omogočuje nemštvu v naši očetnjavi neprestani razvoj Krščanski socijaleci ob Do-navi so svoj luknjičavi plašč za enkrat zakrpali z vsenemško cunjjo. Dunajski župan, ki stoji na čelu zatiralcev češke šole in čeških otrok, je igral na letošnjem shodu prvo vijolino, in večina govorov je bilo izrečenih v znamenju popolnega kompromisa z nemškimi nacionalci. Nedavna razkritja v slovenski politiki so jasno dokazala, kako stoje slovenski poslanci pod vplivom dunajskih krščansko-socijalnih voditeljev. Zato so bili pač naši „voditelji“ moralno navzoči pri tem shodu, in kar je govoril Weißkirchner to je govoril ž njim njegov kranjski zaveznik. Nemška žurnalistika govori o shodu kot o slavnostnem pobratanju avstrijskih Nemcev, kar pomeni v zgodovini avstrijskega nemštva nov list. — Iglavski predsednik dr. Gross je navedel, da je prisotnih 12 žup in 872 odborov z 112.000 člani. Dr. Weißkirchner je obljubil, da bodo na Dunaju z občinsko podporo zgradili društvu lasten dom, za katerega je daroval generalni svetnik avstro-ogrske banke pl. Wiesenburg 400 000 K. Roseggerjev fond bođe imel kmalu tri milijone. Skupni dohodki l. 1912 so znašali 1,415 000 K, za 236 000 K več nego l. 1911. Ustanoviti so 51 novih šol in 108 vrtcev. Pomagal je Schulverein v 550 naselbinah. —

To društvo ne deluje za ohranitev nemške narodne posesti, ampak za potujčevanje Slovanov. Svrha društva je torej nemoralna, protihumana, ker nasilno hočejo iztrebiti posebno narodno kulturo. Slovenski učitelj, ne pozabi, da „Družba sv. Cirila in Metoda“ brani našo mejo, da je vodilna stranka Slovencev v moralni zvezi z Nemci, da ta stranka apatično gleda naše umiranje! Slovenska učiteljica, spomni se svoje svete dolžnosti in nabiraj pri vsaki priliki za našo dično Družbo.

—e— † **Adolf Frumar.** Dne 14. junija 1913 je umrl v Pragi v starosti 63 let Adolf Frumar, znan češki pedagog. Izdajal je „Učiteljske Novine“. — Dne 11. junija 1913 pa je umrl mladi učitelj-pisatelj v Žižkovu K. Rožek.

Mala poročila.

Usposobljenostne preizkušnje za obče ljudske in za meščanske šole v terminu meseca novembra se prično pri c. kr. izpraševalni komisiji in sicer v Ljubljani v petek, dne 7. novembra ob 8. uri na učiteljišču v Ljubljani, v Mariboru in v Gorici ponedeljek, dne 10. novembra ob 8. uri na učiteljišču v Mariboru odtosno v Gorici. Pravilno opremljene prošnje za pripust k usposobljenostni preizkušnji je po predpisanem službenem potu pravočasno vložiti tako, da bodo od 30. oktobra v rokah izpraševalne komisije.

Društvo „Selbsthilfe der Lehrerschaft Steiermarks“. Odbor poroča: Dne 20. avgusta je umrl član nadučitelj Alojzij Svetina, dne 16. septembra pa ravnatelj Josip Resch. — Po § 3. a pravil se mora čimprej plačati za ta 114. in 115. smrtni slučaj po 2 K. — V letu 1913 zaznamuje društvo 7 smrtnih slučajev.